

**BİRLEŞMİŞ MİLLETLER TEŞKİLATI TARAFINDAN
ULUSLARARASI BARIŞ ve GÜVENLİĞİN
KORUNMASINDA ZORLAMA TEDBİRLERİNİN
ALINMASI, BİRLEŞMİŞ MİLLETLER
KUVVETLERİNİN KURULMASI ve BU KUVVETLERİN
HUKUKİ DAYANAĞI**

Doç.Dr. Jale CİVELEK*

GİRİŞ

Uluslararası toplumda uyuşmazlıkların barışçı yöntemlerle çözülmesi ve ortak güvenliğin sağlanması konularındaki çabaların gerçekleştirilmesi için 1919'da I. Dünya Savaşı'nın ertesinde kurulan Milletler Cemiyetinin aracılığından yararlanılırken, kuvvete sadece uluslararası toplum adına zorlama tedbirlerine başvurma ve bunların düzenlenmesi konularında çalışmalar yapılmıştır. B.M. Teşkilatı ve muşrû savunma dışında, kuvvet kullanılması, barışın tehdit edilmesini yasaklayarak, uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözülmesini B.M. Andlaşmasında hükme bağlayarak, gerektiğinde B.M. Teşkilatının uluslararası toplum adına silahlı zorlama tedbirlerine başvurmasına ilişkin yetkiler kabul etmiştir¹.

Uluslararası barışın korunmasında, B.M. Andlaşması sisteminin yetersizliği ve Güvenlik Meclisinin görevlerini yerine getirirken karşılaştığı zorluklar nedeniyle, Teşkilatın kriz dönemlerindeki sorumluluklarını kısmen de karşılayabilmesi bakımından bir takım gelişme ve değişikliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Meydana gelen bu gelişmeler, yenilik getirmiş olsalar da, B.M. andlaşmasına uyum sağlanabilmesi bakımından tartışmalı durumlarında yaratılmasına sebep olmuşlardır. Bu gelişmeler Genel Kurulun yetkilerinin genişletilmesi ile, uluslararası konjoktürde zorlama tedbirlerinin uygulanışından daha etkin olarak, Teşkilatın uyuşmazlıkların çıktığı bölgelerde askeri varlığına işaretle, barışın korunması hareketini sağlayan bir tekniğin uygulanması olmuştur.

Biz önce B.M. Andlaşmasının VI. ve VII. bölümlerine göre uluslararası barış ve güvenliğin korunması ile barışın tehdidi, bozulması ve saldırı fiili halinde Güvenlik Meclisine tanıdığı rolden bahsedip, bu konuda andlaşmanın VIII. bölümünde ele alınan Bölge Anlaş-

(*) Marmara Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğretim üyesi.

1) Seha MERAY : Devletler Hukukuna Giriş II. Cilt AÜSBF No : 206 1975 s. 435

malarının rolüne de değineceğiz. Daha sonra Andlaşmanın barış ve güvenliğin korunmasında Genel Kurula tanınmış olduğu rol ve bu konu ile ilgili olarak daha sonra Genel Kurulun yetkilerini genişleten, "Barış İçin Birleşme Kararı" yahut 1950 tarihli Acheson Kararını da açıklamaya çalışacağız. Çalışmamızın II. başlığı altında, teşkilatın uluslararası barışın korunması ve zorlama tedbirlerinin uygulanışını gerçekleştirmeye yönelik davranışları çerçevesinde genel bilgi verdikten sonra, B.M. Güçlerinin kurulması ve bunların hukuki dayanağını inceleyeceğiz. Bu nedenle de Kore hareketi, Süveyş olayında kurulan B.M. olağanüstü durum kuvveti (UNEF), B.M. Kongo Gücü (ONUC), B.M. Kıbrıs Barış Gücü (NFICY) ve diğer başka güçlerden de bahsettikten sonra, Güvenlik Meclisinin Irak'ın Kuveyt'i işgalinden sonra kabul etmiş olduğu tavsiyeleri inceleyip, bu nedenle kurulan çok uluslu gücün hukuki mahiyetinden bahsedip, konunun aktüalitesi bakımından bu konuya biraz daha fazla da ağırlık tanıyacağız.

I- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER TEŞKİLATI ve ULUSLARARASI BARIŞ ve GÜVENLİĞİN KORUNMASI

Devletlerarası evrensel siyasi nitelikte mevcut tek kuruluş olan ve bugün 160 kadar devletin üyesi olduğu B.M. Teşkilatı, uluslararası toplumun unsarlarını birleştirerek organize etmeye çalışan bir örgüt olarak, B.M. Andlaşmasının birçok yerinde üyelerinin uluslararası nitelikteki uyuşmazlıklarını barışçı yollardan çözmek yükümü altında olduğunu hükme bağlamıştır.

B.M. Andlaşmasının diğer hükümleri ile aynı hukuki değere sahip Giriş Bölümünde B.M. üyelerinin "milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası için kuvvetleri birleştirip", "müşterek menfaatlerin icapları dışında silah kullanılmasını sağlayan prensipleri kabule ve usulleri tesise" kararlı oldukları ifade edilmiştir.

Andlaşmanın "Amaçlar ve prensipler" başlığını taşıyan I. Bölümde 1. madde teşkilatın amaçlarını dört paragraf altında ifade etmiştir. Bunlar: barış ve güvenliği korumak, uluslararası dostça ilişkileri geliştirmek, ekonomik ve insani konularda milletlerarası işbirliğini gerçekleştirmek, insan hak ve özgürlüklerine karşı saygıyı geliştirmek, bu amaçların gerçekleştirilmesinde harcanan çabaları ahenkleştiren bir merkez olmak. Bu amaçlar arasında ön sırada geleni 1/1. madde de belirtilen "milletlerarası barış ve güvenliği muhafaza etmektir". Bu amaçlarla neler yapılması gerektiği de bu fıkrada hükme bağlanmıştır: "barışın uğrayacağı tehditleri önlemek ve uzaklaştırmak ve her türlü saldırma fiilini veya barışın başka surette bozulması halini kaldırmak üzere müessir müşterek tedbirleri almak, barışın bozulmasını intaç edebilecek milletlerarası uyuşmazlıkların veya durumların düzeltilmesini veya çözümlenmesini adalet ve devletlerarası hukuk prensiplerine uygun olarak barış yollarıyla gerçekleştirmek".

1. maddede ifade edilen amaçlara ulaşılabilme için gereken ilkeler, 2. maddede yedi paragraf altında ifade edilmiştir. Buna göre Teşkilat "bütün üyelerin egemen eşitliği" ilkesi üzerine kurulmuştur, üyeler kendilerine düşen görevleri "iyi niyetle yerine getirmeyi" taahhüt etmişlerdir, üyeler uluslararası uyuşmazlıklarını, "milletlerarası barış ve güvenliği

ve adaleti tehlikeye koymayacak şekilde barış yolları ile çözerler", üyelerin ilişkilerinde herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı gerekse Birleşmiş Milletlerin amaçları ile telif edilemeyecek herhangi bir suretle tehdide veya kuvvet kullanılmasına başvurmadan "kaçınacakları, üyeler Teşkilatın başvurduğu zorlama girişimlerinde B. Milletlere yardım edeceklerini ve aleyhinde önleyici ve zorlayıcı tedbirler kabul edilen devlete karşı yardımdan kaçınacaklarına dair söz vermişlerdir². Teşkilata üye olmayan devletlere, "Uluslararası barış ve güvenliğin muhafazasının icabettirdiği ölçüde, işbu esaslara göre uygun hareket etmesini" sağlamak görevi verilmiştir (2/6. mad.), özü itibariyle bir devletin ulusal yetki alanında bulunan işlere B.M. Teşkilatı karışamaz. Ulusal yetki defisinin istisnası bu 2/7. maddede ifade edilmiştir. Buna göre B.M. Andlaşmasının "Barışın tehditi, bozulması ve saldırı fiili halinde yapılacak hareket başlığını taşıyan VII. Bölümünün (39-51. madl) çerçevesine giren hallerde, milli yetkiye giren bir meselede B.M. Teşkilatı müdahalede bulunabilecektir.

Birleşmiş Milletler Andlaşması uluslararası ilişkilerde savaşa başvurmayı kuvvet kullanmayı ve kuvvet kullanma tehdidinde bulunmayı Giriş Bölümünde olduğu üzere I. Bölümde (1-2 madl) amaç ve ilkelerine ilişkin hükümlerinde de yasaklarken, bazı durumlarda kuvvet kullanmaya olanak tanımıştır :

- Andlaşmanın "Barışın tehditi, bozulması ve saldırı fiili halinde yapılacak hareket" başlığını taşıyan VII. Bölüm hükümleri uyarınca zorlama tedbirlerinin uygulanması,

- Bu bölümdeki 51. maddeye göre "tabii olan münferit veya müşterek meşru müdafaa" hakkı uyarınca,

- "Bölge Anlaşmaları" başlığını taşıyan VIII. bölümdeki 53. mad. ve "Güvenliğe müteallik geçici hükümler" başlığını taşıyan XVII. Bölümde 107. madde uyarınca "II. Dünya harbinde düşman bulunmuş olan bir devlete karşı".

Uyuşmazlıklar, taraflar arasında yahut teşkilat tarafından barışçı yollarla çözülemeyecek olursa B.M. Andlaşması hükümlerine göre, muşru müdafaa hali hariç, uyuşmazlık taraflarının savaşa başvurma hakları tanınmamıştır. Andlaşma, barışın tehditi ve bozulmasını önlemek görevini en başta Teşkilatın altı temel organından biri olan Güvenlik Meclisine vermiştir. Teşkilat üyeleri bu konudaki başlıca sorumluluğu Güvenlik Meclisine bırakırken (24. mad), sorumluluğun kendisine yüklediği görevleri yerine getirdiğinde kendi adlarına davrandığını kabul etmişlerdir, bu nedenle de Güvenlik Meclisinin kararlarını "kabul etmek ve uygulamak hususunda mutabıktırlar" (25. mad).

1- ULUSLARARASI BARIŞ ve GÜVENLİĞİN KORUNMASINDA GÜVENLİK MECLİSİNİN ROLÜ :

Birleşmiş Milletler Andlaşmasının "Uzuvlar" başlığını taşıyan III. Bölümde 7/1. madde teşkilatın temel organlarını sıralamış ve 7/2. madde gereği halinde Birleşmiş Milletler Andlaşmasına uygun olarak yan organların kurulabileceğini belirtmiştir. 7/1. maddede

2) Bu hüküm (2/5. mad) Teşkilatın aldığı zorlama tedbirlerin bakımından tarafsızlığı ortadan kaldırmıştır.

sıralanan altı temel organ : Genel Kurul, Güvenlik Meclisi, Ekonomik ve Sosyal Meclis, Vesayet Meclisi, Adalet Divanı ve Genel Sekreterliktir.

Birleşmiş Milletler Andlaşmasının "Güvenlik Meclisi" başlığını taşıyan V. Bölüm (23-32. madl) bu organın yapısı, görev ve yetkileri ve oy mekanizmasının nasıl işleyeceğini gösteren bölümdür.

Uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında kendisine Andlaşmada önemli görev ve sorumluluklar tanınan Güvenlik Meclisi beş daimi üye (Çin Cumhuriyeti, Fransa, S.S.C.B., Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı ve A.B.D.) ve coğrafi esasa göre Genel Kurul tarafından iki yıllık bir devre için seçilen on tanede daimi olmayan üye olmak üzere 15 üyeden müteşekkildir (23/1. mad)³.

Güvenlik Meclisi uluslararası barış ve güvenliğin korunması görevini yerine getirirken B.M. Andlaşmasının amaç ve ilkelerine uygun olarak hareket edecektir (24. mad), üyeler Güvenlik Meclisi kararlarını kabul etmek ve uygulamak için taahhüde girmişlerdir (25. mad). Bu konuda kendisine tanınan yetkiler Andlaşmanın "Uyuşmazlıkların Barış Yolu ile Çözülmesi" (VI. Bölüm 33-38. madl), "Barışın tehditi, bozulması ve saldırma fiili halinde yapılacak hareket" (VII. bölüm 39. -51. madl), "Bölge Anlaşmaları" (VIII. Bölüm 52-54. madl) ve "Milletlerarası Vesayet Rejimi" (XII. Bölüm 75. - 85. madl) bölümlerinde gösterilmiştir (24/2. mad). Güvenlik Meclisi görevlerini yerine getirirken gerekli yan organları da kurabilecektir (29. mad).

Güvenlik Meclisi "görevlerini sürekli olarak yerine getirebilecek surette teşkilatlandırılmıştır". Bu nedenle üyelerin her birinin Teşkilat merkezinde temsilcileri bulunmaktadır (28/1. mad) ve kendisinin tespit ettiği bir de iç tüzüğü vardır (30. mad). Meclisin üyesi olmayan bir B.M. Teşkilatı üyesi devlet, Güvenlik Meclisine kendisi ile ilgili bir meselenin sunulması halinde, bu meselenin görüşülmesine oy sahibi olmadan katılabilir (31. ve 32. madl).

Güvenlik Meclisinde her üyenin bir oyu vardır. "Usul meseleleri" ve "Diğer meseleler" arasında ayırım yapılmıştır. Usul meselelerin herhangi 9 üyenin olumlu oyu ile kabul edilir (27/2. mad); diğer meselelerde "Yalta Formülü" olarak adlandırılan veto sistemi geçerlidir : 5 daimi üyenin oyları dahil olmak üzere 9 üyenin olumlu oyları ile karar alınmış olur (27/3. mad). Uyuşmazlığa taraf olan devlet, uyuşmazlıkların barış yolu ile çözülmesi yolunda alınacak kararlarda oy kullanamayacaktır (27/3. mad).

3) İlk kurulduğu zaman Güvenlik Meclisinin 5 daimi üyesine karşılık 6 daimi olmayan toplam 11 üyesi vardı. Daimi olmayan üyelerinin seçimi hususunda 1946 Genel Kurul Londra toplantısında Gentleman's Agreement'a varılarak bu üyelerin seçimindeki coğrafi esas tespit edilmiştir. Teşkilatın üye sayısı artış gösterince, Meclisin daimi olmayan 6 üyesinin de artırılması söz konusu olmuş ve 1965'te uygulamaya konulan 1963 tarihli Genel Kurul kararı çerçevesinde ayrıca bu üyelerin coğrafi esasa göre dağılımı da düzenlenmiştir. Buna göre 10 daimi olmayan üyenin 5 üyesi Asya Afrika ülkelerinde, 1 üyesi Doğu Avrupa ülkelerinden, 2 üyesi Latin Amerika ülkelerinden ve 2 üyesi de Batı Avrupa ve diğer ülkelerden gelecekti. Bakınız: GÖNLÜBOL Mehmet: Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma AÜSBF No: 236, 1975, s. 248-251

Güvenlik Meclisinin Andlaşmanın VI. ve VII. bölümlerine giren görevleri, Meclisin yeni üye kabulü (4. mad), bir üyenin hakkının durdurulması (5. mad), bir devletin üyelikten çıkarılması (6. mad) Güvenlik Meclisinin vetosunun işlediği durumlardır⁴.

Veto engelini kısmen de olsa kaldırabilmek üzere 27. maddenin geniş yorumu ile, daimi üyelerin çekimser oylarının veto sayılmaması ayrıca bir daimi üye temsilcinin yokluğunda karar alınabilmesi yolunda bir uygulamaya gidilmiştir. Buna örnek olarak gösterilebilecek olay : 1950 yılında Kore meselesi Güvenlik Meclisine gittiğinde S.S.C.B. yeni kurulan Demokratik Çin Halk Cumhuriyetinin B.M. Teşkilatında temsilini protesto için Meclis toplantılarına katılmadığı bir sırada, Meclis Kuzey Kore'ye karşı zorlama tedbirlerinin alınması kararını kabul etmiştir. Bir diğer örnek ise, Irak'ın Kuveyt'i işgalinden sonra Güvenlik Meclisinin kararlarına uygulanabilmesini sağlamak amacıyla 29 Kasım 1990 tarihli 678 sayılı tavsiyesinde "Kuveyt Hükümeti ile işbirliği yapan bütün üye devletlere gereken her aracın kullanılması izni" verilirken, bu konuda Çin çekimser oy kullanmıştır.

Veto uygulamasının, Güvenlik Meclisinin barışın korunmasındaki görevlerini gereği gibi yerine getirebilmesine engel olduğu gözönüne alınarak, Kore olayının arkasından, barış ve güvenliğin korunması konusunda tanınan yetkiye ilişkin hükümlerin geniş yorumu yoluna gidilerek "Barış İçin Birleşme Kararı (Résolution 377 (V) 1950) yahut Acheson kararı kabul edilmiştir.

A- UYUŞMAZLIKLARIN BARIŞ YOLU İLE ÇÖZÜLMESİ (B.M. ANDLAŞMASI VI. BÖLÜM) ve GÜVENLİK MECLİSİNİN ROLÜ :

Daha II. Dünya Savaşı esnasında iken kurulması plânlanan ve 1945 San Francisco Sözleşmesi ile kurulan B.M. Teşkilatının önemli görevinin uluslararası barış ve güvenliği korumak olduğunu, Andlaşmasının Giriş Bölümünde olduğu gibi amaç ve ilkeleri arasında da bulunduğunu belirtmiştik.

B.M. Andlaşmasının VI. Bölümü uluslararası "Uyuşmazlıkların barış yolu ile çözülmesi"ne ilişkin hükümleri kapsar. Bu bölüm altında benimsenen sistem, uyuşmazlık taraf devletlere uyuşmazlıkların çözümünde hareket serbestisi tanırken, kuvvete başvurmayacaklarını göstermiş, kendi seçecekleri yollarla uyuşmazlığı barışçı yollardan sonuçlandırmaya onları teşvik etmeyi arzulamış ve uyuşmazlığın B.M. Teşkilatına getirilmesini ise son bir çözüm olarak göstermiştir.

33. madde "Uzaması milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazasını tehdit edebilecek mahiyette bir uyuşmazlıkta taraf olanlar, bu uyuşmazlığın çözülmesini herşeyden önce, görüşme, soruşturma, ara bulma, uzlaşma, tahkim ve yargı yollarıyla veya bölge teşkil veya anlaşmalarına başvurarak veyahut kendi seçecekleri başka barış yollarıyla aramalıdır" ifadesini kullanarak barışçı çözüm yollarını sıralamıştır. Ama 33/1. maddenin ifadesinden anlaşılacağı üzere burada sıralanan barışçı çözüm yolları tarafları sınırlayıcı olmayıp başka

4) Tereddüt halinde bir meselenin vetoya tabi bir mesele olup olmadığının tespit edilmesi de gene vetoya tabi bir meseledir. Bir uygulama ikili vetoya tabi meselelerin artmasına neden olmuştur.

yollara da başvurulması mümkün olabilir. Ayrıca Güvenlik Meclisi bu tür bir uyuşmazlığa taraf olan devletleri "gerekli görürse" 33/1. maddede sıralanan "yollarla çözmeye davet eder" (33/2. mad).

Güvenlik Meclisi bir uyuşmazlığın veya durumun uzadığı takdirde, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehdit edip etmediğini "tespit için soruşturmada bulunabilir" (34. mad)⁵. Demek oluyor ki taraflar aralarında seçtikleri bir yoldan uyuşmazlığı çözmeye çalışıyorlarsa, Güvenlik Meclisinin buna müdahale hakkı yoktur, bu "uyuşmazlık veya durumun" uluslararası "barış ve güvenliği tehdit edebilecek mahiyette" olduğunu tespit etmeden önce, taraflara çözüm usulü ve şartları tavsiye edemez, 34. madde bu konuda kendisine "tespit için soruşturmada bulunma" yetkisi veriyor. Buna göre Meclis bir durum ya da uyuşmazlığa bakmaya yetkili olup olmadığını tespit edecek ve tavsiyelerine dayanak olacak soruşturmalarda da bulunabilecektir⁶. Nitekim Güvenlik Meclisi soruşturma yaparak, uyuşmazlığın ya da durumun uluslararası barış ve güvenliği tehdit eder nitelikte olup olmadığı tespit edeceğinden olayların nitelendirilmesi VII. Bölüm hükümlerini uygulanmasına kadar varacaktır. Böyle olunca soruşturmada bulunması, VI. ve VII. Bölüm arasında birleştirici bir unsur niteliği kazanmış olur. Soruşturmayı yaparken de B.M. Andlaşmasının kendisine "tâli uzuvları vücuda getirebilme" yetkisini veren 29. maddeye dayanarak bir tahkikat komisyonu kurabilecektir⁷.

Bir uluslararası uyuşmazlık veya durum söz konusu olduğunda, Teşkilatın her üyesi ya da Teşkilatın üyesi olmayıp ta, uyuşmazlığı barışçı yollarla çözmek sorumluluğunu önceden kabul eden bir ülke, Güvenlik Meclisi ve Genel Kurulun dikkatini çekebilecektir (35/1 ve 35/2 mad).

Güvenlik Meclisi uyuşmazlığın herhangi bir safhasında taraflara "uygun düşen düzeltme usul veya tarzlarını tavsiye edebilir" (36/1 mad), tarafları uyuşmazlığı 33. maddede belirtilen yollardan "çözmeye davet edebilir" (33/2. mad), ya da uygun gördüğü başka çözüm yolları tavsiye edebilir (37/2. mad). Bunları yaparken tarafların önceden kabul etmiş ol-

5) B.M. Andlaşmasında "uyuşmazlık" ile "durum" arasında ayırım yapılmıştır. 27/3. maddede "uyuşmazlık" terimi kullanılmıştır, bir uyuşmazlık niteliğini kazanmamış olan olaylarda buna taraf olan devletler oy kullanmayacaklardır. Andlaşmanın VI. Bölümünde 34 ve 36/1. maddelerde "uyuşmazlık veya durum" terimleri kullanılmıştır. Bakınız: Mehmet GÖNLÜBOL a.g.e., s. 256

"Uyuşmazlık" (dispute, différent) Daimi Adalet Divanı tarafından, iki yada birkaç devlet arasında anlaşmazlık, hukuki görüş ve çıkarlar arasında çatışma olarak tanımlanmıştır. "Durum" (situation) B.M. Teşkilatının bütün üyelerini ilgilendiren olaylardır, bunu çözüme isteği ve şikayetin uluslararası toplum adına yapılması gerekir. Güvenlik Meclisi bu terimler arasında ayırım yapmamıştır. Bkz. Mehmet GÖNLÜBOL a.g.e., s. 352-353.

6) Mehmet GÖNLÜBOL a.g.e., s. 348-349

7) 29. madde çerçevesinde Güvenlik Meclisinin yan organ kurabilmesi bir usul meselesidir ve daimi üyelerin veto yetkisi işlemeyecektir. Fakat tahkikat komisyonu kurmak usul meselesi sayılmamakta, bu nedenle böyle bir komisyonun kurulmasında daimi üyelerin veto yetkisi işleyecektir. Bkz.: Yüksel İNAN: Birleşmiş Milletler kuvvetleri, Ortaya Çıkış ve Hukuki Dayanağı. AİTİA Dergisi 1971 cilt III sayı 2, s. 238 ve Mehmet GÖNLÜBOL a.g.e., s. 349-350.

dukları yolları da gözönüne alacaktır" (36/2. mad), hukuki nitelikteki uyuşmazlıklar halinde "Divana sunulması lazım geldiğini de nazara alacaktır" (36/3. mad).

Taraflar kendi seçtikleri yahut Meclisin tavsiye ettiği yollardan çözüme ulaşamadıkları taktirde, uyuşmazlığı Güvenlik Meclisine sunacaklar, o da tavsiyelerde bulunacaktır (37/1, 37/2, ve 38. madl)⁸.

"Uyuşmazlıkların barış yolu ile çözülmesine" ilişkin bu VI. Bölümde belirtilen Güvenlik Meclisi yetkileri tavsiye niteliği taşımakta olup, devletleri hukuken bağlamaz.

B. BARIŞIN TEHDİTİ, BOZULMASI ve SALDIRMA FİİLİ HALİNDE YAPILACAK HAREKET (VII. BÖLÜM) ve GÜVENLİK MECLİSİNİN ROLÜ :

B.M. Andlaşmasının VII. Bölümünde (39.-51. madl), Teşkilatın amaç ve ilkelerine uygun hareket etmek üzere sorumluluk Güvenlik Meclisine verilmiştir (24. mad) ve bu bölüm uyarınca zorlama tedbirlerinin alınması usule ilişkin kararlar olmadığından vetoya bağlıdır. Bu bölümde Güvenlik Meclisine tanınan yetkilerin Kore meselesi haricinde etkinliği olmamıştır. Güvenlik Meclisi, Berlin, Filistin, Macaristan, Süveyş gibi birçok olayda, zorlama tedbirlerine veto nedeniyle başvurup yetkilerini kullanamamıştır⁹.

39. maddeye göre, Güvenlik Meclisi ilk önce barışın tehdidi, bozulması ve saldırma fiilinin mevcut olduğunu tespit edecektir¹⁰, sonra barışın yeniden tesisi ve güvenliğin korunmasına ilişkin tedbirler hakkında tavsiyede bulunup ya da emredici kararlar alabilecektir. Güvenlik Meclisinin bu konuya ilişkin alacağı karar ya da tavsiye, VII. Bölümde tespit edilen zorlama tedbirleri olacaktır. B.M. Andlaşmasının 25. maddesine göre, Güvenlik Meclisinin zorlama tedbirleri konusundaki kararları üye devletleri hukuken bağlar¹¹.

39. madde Güvenlik Meclisine üç yetki tanımıştır : "barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu veya saldırma fiilinin vuku bulduğunu tesbit eder", "milletlerarası barış ve güvenliğin muhafaza ve yeniden tesisi için tavsiyelerde bulunur", Andlaşmanın 41. ve 42. maddeleri gereğince silahlı kuvvet kullanılmasını gerektirmeyen veya gerektiren zorlama tedbirlerine karar verir.

Barışın tehdidi, bozulması veya saldırı fiili halinde derhal zorlama tedbirlerine başvurmak gerekmez. Zira 39. madde, böyle bir durumda Güvenlik Meclisinin barışın yeniden

8) Andlaşmanın 99. maddesine göre Genel Sekretere de bu konuda yetki tanınmıştır.

9) Yüksel İNAN: a.g.e., s. 240

10) Güvenlik Meclisinin zorlama tedbirlerinin kabul edilmesinden önce, saldırma fiilini varlığını tespiti gerekir. B.M. Andlaşmasında, saldırma fiilinin tanımı yapılmamıştır. 1928 Briand-Kellog Paktına da konulmamıştır, sebebi bütün saldırma biçimlerinin bir tanımı tespit edilerek konulmasının zor olduğu, aksi halde bu saldırmanın bu tarifi kendi amaçları doğrultusunda kullanabileceği endişesidir. San Francisco da bu görüş tekrarlanarak, savaş teknolojisinin bu tanımı güçleştirdiği de belirtilmiştir. B.M. Genel Kurulunun 14 Aralık 1974 3314 (XXIX) tavsiyesi saldırı fiilinin tanımına ilişkindir. Bkz. Paul REUTER ve André GROS : *Traité et Documents Diplomatiques PUF 1982 Définition de L'Agression s. 185-188*

11) Mehmet GÖNLÜBOL : a.g.e., s. 359-360 ve Yüksel İNAN a.g.e., s. 239

tesisi için tavsiyelerde bulunabileceğini belirtmiştir, bu konudaki tavsiyeleri arasında VI. Bölümdeki uyuşmazlıkların barışçı çözüm yollarına başvurulması da bulunabilir¹².

Güvenlik Meclisi barışın tehdit mi edildiğini, bozulduğunu mu, yoksa bir saldırı fiilinin mi olduğun tespit ederken, neler cereyan ettiğini ortaya koyarken, olayları bir hakim gibi değerlendirip nitelendirir. Burada ortaya çıkan zorluk, Güvenlik Meclisinin hangi maddelere dayandığını belirtmemesidir. Meclis tavsiyesinin giriş ya da herhangi bir hükmünde, durumun 39. maddede belirtilen üç durumdan hangisine karşılık olduğunu da bildirmez. Sadece 39. maddeye giren üç ihtimalden herhangi birinin ortaya çıkmış olması halinde, Meclis VII. Bölümdeki yetkilerine dayanmış olur. Üzerinde çalıştığı meselelerde üyeleri arasında geniş görüş ayrılıkları bulunmasından ötürü, Meclis böyle dikkatli davranmayı tercih ediyor. Meclis bu bölümün içeriğine dayandığında, dolaylı olarak 39. maddede belirtilen üç durumun herhangi biri ile karşılaşmış demektir. Örneğin Meclis 1948 tarihli Filistin meselesindeki kararında Filistindeki durumun 39. madde anlamında barışı tehdit ettiğini bildirerek, ilgili ülkelerin 40. maddeyi uygulayarak, askeri davranışa son vermelerini ve ateş kesmelerini emretmişti. Gene Meclis 1966 Rodezya ile ilgili kararında, 39. madde ile beraber 41. ve 25. maddelere göndermede bulunarak zorunlu müeyyideler önermişti¹³. Meclis 2 Ağustos 1990 Irak ile ilgili kararında da 39. ve 40. maddelere göre hareket ederek Irak'ın Kuveyt'i işgalini kınamış ve şartsız olarak çekilmesini buyurmuş ve derhal görüşmelere gitmelerini istemiştir.

Meclisin uygulamalarında daha ziyade 39. maddeden doğrudan bahsedilmeden 39. madde terimleriyle durumun nitelendirilmiş olmasına rastlanır. Örneğin Irak ile ilgili kararlarda olduğu gibi, 1982 Falkland Adaları, 1950 Güney Kore'deki askeri müdahalede barışın bozulduğunu, Güney Afrika'nın Angola'ya (1976), Lesotho'ya (1982) saldırgan davranışlarını bu şekilde kınamıştır.

Güvenlik Meclisi kararlarında bazende sadece VII. bölüme dayandığını belirterek, dolaylı yoldan 39. maddeye gönderme yapabilir. Buna daha ziyade o konuya ilişkin geçmiş kararlarını hatırlattığı zaman başvurur. Örneğin, Güvenlik Meclisinin Kasım 1990 /678 sayılı kararında, 2 Ağustos 1990'dan itibaren kabul ettiği Irak'a ilişkin metinleri hatırlatarak, Andlaşmanın "VII. Bölümüne uygun hareket" ettiğini belirtmiştir.

Güvenlik Meclisi gibi Genel Kurul da "saldırı fiilinin" vuku bulduğunu kullanmama-ya özen göstererek, çok az sayıda kararında kullanmıştır. Örneğin Genel Kurul Kore meselesi ile ilgili kararındaki olayı ve İsrail'in Tamuz nükleer santralını bombalamasını, saldırı olarak nitelendirirken, Güvenlik Meclisi bunun "barışa karşı tehlike" olduğunu ifade etmiştir. Meclis, Güney Rodezya'nın Mozambik'e karşı yaptığı davranışları (1977) ve Güney Afrika'nın Angola, Mozambik ve Lesotho'daki davranışlarını saldırı fiili olarak nitelendirmiştir. Meclis kararlarında daha ziyade "barışın bozulması" durumunu gözetip bildirmiştir. Ör-

12) *Seha MERAY : a.g.e., s. 442.*

13) *Gérard COHEN JONATHAN : Article 39 in: La Charte des Nations Unies. Commentaire article par article. Sous la direction de Jean Pierre COT et Alain PELLET 1985, s. 652*

neğin 660 sayılı 2 Ağustos 1990 kararında Kuveyt'in işgali ile "uluslararası barış ve güvenliğin bozulduğuna" dikkati çekmiştir. İran-İrak savaşında da gene Meclis, saldırganı tespit etmemiş, sadece taraflardan kuvvete başvurmamalarını ve uyuşmazlıklarını barışçı yollardan halletmelerini talep etmekle yetinmiştir (479 sayılı, 28 Eylül 1980 tavsiyesi).

Meclis tavsiye yoksa karar mı vereceğini kendi kararlaştırır, bu konuda Andlaşmada özel bir sınırlandırma bulunmamaktadır. Örneğin, Meclis Kore meselesinde tavsiye yolunu tercih etmiş B.M. üyesi devletlere bölgede uluslararası barış ve güvenliğin sağlanabilmesi üzere Kore Cumhuriyetine gereken her türlü yardımda bulunmalarını tavsiye etmiştir (83 sayılı 1950 tavsiyesi), Meclis 39. maddeye göre bir olayı nitelendirdikten sonra, müeyyideleri tavsiye edebilir. VII. Bölüm çerçevesine giren konularda karar vermekte, ateşkes'i emrettiği zaman yahut kuvvetlerin çekilmesini ve çatışmaların derhal durdurulmasına çağrıda bulunduğu zaman, 40. maddeye dolaylı ya da dolaysız gönderme yaptığı zaman, 41. maddeye göre ceza tespit ettiği zaman, Meclisin karar alması söz konusudur.

39. maddede öngörülen tavsiye ve kararları almazdan önce Güvenlik Meclisi durumun ağırlaşmasını önlemek üzere, ilgili tarafları gerekli yahut önerilmeye değer gördüğü "geçici tedbirlere" uymaya çağırabilir (40. mad). Bu maddede ifade edilen "geçici tedbirlerin" alınabilmesi için zaten 39. maddede belirtildiği üzere Güvenlik Meclisinin barışın bozulup, saldırının yapılmış olduğunun tespiti gerekir. Geçici tedbir olarak "Meclis, çatışmanın durdurulması, ateşkes, silahlı kuvvetlerin çekilmesi, anlaşmaya varılması, askeri malzeme-ye ambargo konulması gibi tedbirler" önermiştir¹⁴. Bu tedbirler çatışma durumunun ağırlaşmasını önleyici, dondurucu tedbirlerdir. İkinci olarak da Meclis bu tedbirlerin uygulanmasına nezaret edecek organları ve mekanizmaları önerebilir. Bu nedenle gözlemci görevle Yemen'e, Lübnan'a Kaşmir'e gözlemciler gönderdiği gibi Ortadoğu'ya, UNEF, Kongo'ya ONUC, Kıbrıs'a UNPICYC gibi olağanüstü durum kuvvetleri göndermiştir. Gözlemci grupları ve gereğinde B.M. güçleri, Andlaşmanın 25. ve 29. maddeleri ile birleşerek, 40. madde-sine dayanılarak gönderilmişlerdir. Bazı durumlarda Güvenlik Meclisi dolaylı olarak 40. maddeye atıfta bulunmuş, bazı durumlarda ise varılan kararların 40. maddeye dayanmış olduğu, bu hüküm zikredilmeden, kabul edilmiştir. Örnek olarak Kongo meselesinde, Belçika güçlerinin çekilmesine ilişkin durum ve 1965 Hind-Pakistan uyuşmazlığını gösterebilme-miz mümkündür. 40. maddedeki geçici tedbirlerin içeriğine bakacak olursak, bu madde 39. ve 41. maddelerden farklı olarak, "karar verir" terimi yerine, "tarafları davet edebilir" terimlerini kullanmıştır, bu nedenle karardan ziyade tavsiye yetkisine gönderme yapmıştır. Nitekim geçici tedbirleri içeren tavsiyeler zorlayıcı ifadelerle yer vermemiştir: Meclis, ister, davet eder, tavsiye eder, çağırır, rica eder gibi terimleri kullanarak, VI. Bölümün tavsiyelerini hatırlatır ifadeler kullanır. 40. maddenin VII. Bölümde yer alması, meclisin bu bölüme özgü zorlayıcı tedbirleri kabulü olanağını gösterir, zira zaten VI. Bölüme göre, Meclis, tavsiye niteliğinde geçici tedbirler alabilir. Buradaki "davet eder" terimleri B.M. anlayışında, davranışın zorunlu olduğu anlamına gelen terimlerdir, aksi halde devletlere emir vererek egemen-

14) Uygulamada ise, Güvenlik Meclisi barışın tehdidi, bozulması ve saldırı fiilinin tespitini yapmadan "geçici tedbirleri" taraflara önermiştir. Seha MERAY, a.g.e., s. 444

liklerini zedelemiş olurdu. Maddede, geçici tedbirlere uyulmamış olması halinde, Meclis bunu dikkate alacaktır denildiğinden, geçici tedbir öneren tavsiyelerin, diğer tavsiyelerden daha fazla zorlayıcı niteliği bulunduğu anlaşılmakta, nitekim Meclisin geçici tedbirleri gözetmek üzere kurduğu yan organların kurulmasına hukuki temel oluşturmuştur¹⁵.

"Güvenlik Meclisi, kararlarını yürütmek için silahlı kuvvet kullanılmasını gerektirmeyen" tedbirleri kabul ederek, Teşkilat üyelerini bunları "uygulamaya davet edebilir" (41. mad). 41. madde de belirtilen bu tür tedbirler, ekonomik, siyasi ilişkilerin, demiryolu, deniz, hava, posta, telgraf, radyo ulaştırma ilişkilerinin tamamen veya kısmen kesilmesi olacaktır. Maddede sıralanan bu tür ilişkiler önlemlerin başlıcalarıdır. Maddede "davet eder" teriminin, zorlama değeri bulunması bakımından emredici bir niteliği vardır. Maddede belirtilen tedbirlerin yürütülmesini Güvenlik Meclisi sağlayacaktır, fakat isteği üzerine Ekonomik ve Sosyal Meclis kendisine yardımcı olabilir (65. mad). Güvenlik Meclisi 41. maddeden doğan yetkilerini, bu hükme dolaylı olarak gönderme yaparak Rodezya meselesinde çeşitli defalar uygulamıştır. Gene birçok durumda ise (Güney Afrika, Portekiz) kabul ettiği müeyyide içeren tavsiyelerini, 39. maddeye göre durumu nitelendirmeden ve 41. maddeden bahsetmeden kabul etmiştir. Bu nedenle birçok devletin bu tür tavsiyelerin VII. Bölüme dayanarak kabul edilmemiş olduğunu ve uyulması zorunlu kararlar olmadıklarını, sadece VI. Bölüme dayanan tavsiyeler olarak kabul edilmeleri gerekeceği fikrini ileri sürmelerine neden olmuştur.

42. madde, Güvenlik Meclisine silahlı kuvvet kullanma konusundaki tedbirleri alma yetkisini vermiştir. Yalnız 42. madde de belirtilen silahlı zorlama tedbirlerine üye devletleri katılmaya çağırabilmesi, 43. madde de belirtilen koşulların yerine getirilmiş olmasına bağlıdır.

Meclis 41. maddede belirtilen tedbirlerin yeterli olmadığını görürse, barışın tesisi ve korunması için, "hava, deniz veya kara kuvvetleri vasıtası ile gerekli her türlü teşebbüse" geçebilir. Bu teşebbüse "nümayişler, abluka tedbirleri ve B.M.'in hava, deniz ve kara kuvvetleri tarafından yapılacak başka hareketler dahil olabilir" (42. mad.). Bu nedenle gereken koşullar ise, Teşkilat üyeleri Güvenlik Meclisi ile görüşerek, Teşkilat emrine verecekleri kuvvet ve yapacakları yardım konusunda anlaşma yapacaklardır (43/1 ve 43/2) ve bu anlaşmalar üye devletlerin anayasaları gereğince onaylanacak, "Güvenlik Meclisinin teşebbüsü üzerine kabul olur olmaz müzakere edilecektir" (43/3. mad). Bahsedilen anlaşmaların yapılması ise hiç gerçekleşmemiştir.

Herhangi bir durumda hangi askeri tedbirlerin uygulanabileceğine karar verme yetkisine sahip Güvenlik Meclisi, 42. maddenin dışında hareket ederek, güç kullanımını tavsiye etmiştir. Meclis 39. maddeye dayanarak uluslararası barış ve güvenliğin korunması ve tesisi için tavsiyeler verebilir ya da aynı amaçla 41. ve 42. maddelere göre ne gibi tedbirler alınacağını kararlaştırabilir, böylece 42. maddeye göre tavsiye ile hareket edemez. Buna mukabil bu hüküm 39. maddeden ayrılabilir olduğu takdirde, Meclisin 42. maddenin öngördüğü davranışı tavsiye edebileceğini söylemek mümkündür. Maddede geçen "tedbirler" terimi,

15) Denys SIMON: Article 40. La Charte des Nations Unies, a.g.e., s. 667-689

askeri tedbirleri içerebileceği gibi askeri olmayan zorlama tedbirlerini de kapsar; "Teşebbüse geçer" ise fizik güce başvurulabilir olduğunu anlatır. "Teşebbüse geçer", Andlaşmada iki anlamda kullanılmıştır: dar anlamda askeri teşebbüs 42, 45, 53, 106, 107. maddelerde ve geniş anlamda bu durumda VII. Bölümdeki tedbirler ve zorlama teşebbüslerini de içerir: 2/5, 5,11/2. maddeler.

43. maddede öngörülen uluslararası ordu kurulmamış olduğuna göre, Meclis 42. maddeye dayanarak askeri zorlama teşebbüsüne girmeyecektir. Buna mukabil 39. ve 42. maddeleri uygulayarak, Kore savaşında olduğu gibi, otoritesine dayanarak üyelerin aldığı tedbirleri benimseyebilir. Meclis 39. ve 42. maddelere dayanarak, 42. maddede öngörülen-den farklı bir askeri güç kurabilir. Uluslararası alanda birçok durum ilk bakışta 42. maddeye dayanılarak uygulanıyormuş gibi görünse de, bu maddeye aslında dayanılmamıştır. Örneğin 7 Temmuz 1950'de Kore meselesine ilişkin olarak kabul edilen kararda, Kore kıyılarına abluka uygulanması kararlaştırılmıştı. İngiltere uygulanan durumu teyid için 42. maddeye dayanıldığını ileri sürünce, B.M. organları Kore'deki hareketin 42. maddeye başvuru olarak yapılmadığını ileri sürmüştü ve kimse de aksini iddia etmemiştir. Nitekim Meclisin kabul ettiği bu konuya ilişkin her üç metin de tavsiye olup, karar niteliğini haiz değildi ve 39. maddeye dayanıyordu. Kuzey Kore B.M. tarafından bir devlet olarak kabul edilmemiş olduğundan, çatışmanın ilk başında iç işlerine ait bir mesele olduğu kabul edilmişti. 42. maddenin uygulanmamış olması 2/7. maddenin içeriğine giren engelin kaldırılmasına müsaade etmemiştir. Kore savaşında Meclis kararının etkisi hukuken zorlamadan ziyade, meşrulaştırmak anlamına geliyordu. Barışın korunması üzere kurulan güçlerin de, Genel Sekreter, 42. maddeye dayandırılmayacağını ifade etmiştir. Barışın korunması üzere kurulan güçler, ilgili devletin isteği ve rızası ile kurulup hareket ettiklerine göre, belirli ve istisnai durumlarda, silah kullanabileceklerine göre, iç düzenin korunmasına katkıda bulunmak amacı ile kurulmuş olduklarına göre (Fransız görüşü), Meclisin VII. Bölümün dışında, bir devlete karşı ya da bir devletin içinde müdahalede bulunmakla yetkili askeri nitelikte bir güç kurma olanağını tanımış olmaktadır. Bazı görüşlere göre ise, barışın korunması amacı ile kurulan güçler, B.M. Andlaşmasının öngürdüğü yöntem ve mekanizmaların dışında kurulmuştur ve Andlaşmanın uygulamada tadil edilmiş olması gibi bir durumun söz konusu olduğunu akla getirmiş olmaktadır.

Meclisin yetkisine konulmuş hava, kara ve deniz güçleri olmadığına göre 42. maddeye başvurulması imkânsızlaşmış olmaktadır¹⁶.

48. madde Güvenlik Meclisini uluslararası barışın korunması üzere olan kararların yürütülmesine dair tedbirleri "Meclisin takdirine göre, B.M.'in bütün üyeleri veya bunların bazıları tarafından" alınacağını belirtmiştir. Bir devlet alınan tedbirlerin yürütülmesinde ekonomik zorluklar çekecek olursa, bu konuda çözüm için, Meclise danışılabilecektir (50. mad).

Uluslararası zorlama tedbirlerinin ortaklaşa yapılabilmesi için, Teşkilat üyeleri "derhal kullanılabilecek milli hava kuvvetleri birlikleri bulunduracaklardır. Güvenlik Mec-

16) Georges FISCHER : Article 42. in: *La Charte des Nations Unies a.g.e.*, s. 705-716

lisi bir Kurmay Komitesinin yardımı ile 43. maddede tespit edilen özel anlaşmaların çerçevesinde hareket plânları tespit eder" (45. mad).

Silahlı kuvvet kullanmayı gerektiren planları, Güvenlik Meclisi, Kurmay Komitesinin yardımı ile tespit edecektir (46. mad). Kurmay Komitesi ise, Güvenlik Meclisinin daimi üyelerinin Kurmay Başkanları ya da temsilcilerinden oluşacaktır (47/2. mad).

Andlaşmanın 42, 43, 45 ve müteakip maddelerinin hükümleri çerçevesinde belirttiğimiz bir kuvvetin kurulabilmesi hiçbir zaman mümkün olamamış ve bu hükümler uygulanamamıştır. Bu kuvvetler ancak genel bir silahsızlanma gerçekleştiği takdirde kurulması teklif edilen uluslararası bir ordudur. Bazı beklenmedik durumlarda kullanılmak üzere devamlı bir kuvvet kurulması için de teklifler yapılmıştır¹⁷. Meclisin uyguladığı yetkileri, Andlaşmanın uygulamaya konulabilen diğer maddelerine ilişkin olmuştur. Meclisin 24. maddeye göre barışın korunmasına ilişkin temel sorumluluğu ve karar vererek davranışta bulunabilme yetkisi ise aynen uygulama görmüştür. Fakat VII. Bölüme göre uygulamaya koyabildiği yegane yetkileri 39, 40, 41. madde hükümleri çerçevesinde olabilmış ve bunlar çok geniş bir uygulama alanı kazanmışlardır. Nitekim Meclis, barışın sözkonusu olduğu durumları nitelemiş, tavsiyelerde bulunmuş, geçici kararlar almış ve askeri güç kullanmasını gerektirmeyen zorlama tedbirlerine başvurmuştur.

Güvenlik Meclisi zorlama tedbirlerini kabul ederken güçlüklerle karşılaşabilmektedir. Bu nedenle Meclis davranışlarda bulunana kadar ki geçen sürede, saldırıya uğrayan devlete, Güvenlik Meclisini durumdan haberdar kılarak, meşrû müdafaa hakkı da tanınmıştır (51. mad).

Saldırı halinde, Güvenlik Meclisinin davranışta bulunmasının zorluğu ve özellikle de Kore meselesinin verdiği tecrübe ile, Andlaşmanın "Bölge Anlaşmaları" başlığını taşıyan VIII. bölümünde (52.-54. madl) belirtilen bölgesel güvenlik kuruluşları kurmak ve Genel Kurulun barışın korunması alanındaki yetkilerini genişleterek, uluslararası barış ve güvenliğin korunması sağlanmaya çalışılmıştır.

C- BÖLGE ANLAŞMALARI ve KURULUŞLARI (VIII. BÖLÜM)

Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan bölge kuruluşları, B.M. Teşkilatının güvenlik mekanizmasının gereği şekilde işleyememesinden ötürü faaliyetlerde bulunmuşlardır. Şunu da belirtmekte yarar vardır: Örneğin NATO gibi II. Dünya savaşından sonra kurulan kuruluşların kurucu metinleri, B.M. Andlaşması ile bağdaşan metinlerdir ve Andlaşmanın 51. maddesinde belirtilen "meşrû müdafaa hakkına" gönderme yapmışlardır¹⁸.

B.M. Andlaşması 52. maddede, bölgesel anlaşma ve kuruluşların, uluslararası barışı korumak üzere bölgesel alanlarda kurulmasına Teşkilatın izin verdiğini belirttikten sonra,

17) Mehmet GÖNLÜBOL ve Haluk ÜLMAN: Birleşmiş Milletler Kuvveti, Süveyş ve Kongo olayları. AÜSBFD Cilt XVI Haziran 1961 No: 1 s. 142-143

18) Mehmet GÖNLÜBOL, a.g.e., s. 370

bölgesel uyuşmazlıkların Güvenlik Meclisine sunulmasından önce, bu kuruluşlar aracılığı ile barışçı yollardan çözümü konusunda üyelerin çaba sarfedeceklerini ve Güvenlik Meclisinin de bu çözüm tarzını teşvik edeceği ifade edilmiştir. Meclis ancak bölgesel kuruluşların başarısız olması halinde müdahale edecektir. Fakat bu hüküm Meclisi tamamen sınırlandırmıyor; zira 52/4. maddeye göre Güvenlik Meclisinin gerekli görürse bölgesel kuruluşların müdahalelerini hükme bağlayan 34. madde uygulamasına engel teşkil etmiyor¹⁹.

Güvenlik Meclisi durumun icabı zorlama tedbirlerinin uygulanması için, bölge anlaşma ve kuruluşlarını kullanabilecek, ancak Güvenlik Meclisinin izni olmadan bunlar tarafından zorlama tedbirlerinde bulunulmayacaktır. Bu konuda izin verilmesi ise vetoya bağlı bir meseledir ve "tasarlanan her hareketten "Meclis" haberli bulundurulmalıdır" (53. ve 54. mad).

Bu konuda uygulamaya bakacak olursak, bölgesel kuruluşların B.M. Andlaşmasında tanımlanmış olmadığı dikkatimizi çekecektir. Bölgesel savunma kuruluşlarının, özellikle soğuk savaş esnasında kurulanların, VIII. Bölüm çerçevesine giren bölgesel anlaşma ve kuruluşlar olmadıklarını da ileri sürenler olmuştur. Bu nedenle NATO'nun 51. maddeye dayandığı ve VIII. Bölümüne dayanmadığı da ileri sürülmektedir. Buna göre, çıkabilecek bir uyuşmazlık halinde bunun güç kullanmış olması 51. maddeye dayanacak ve kollektif bir meşru müdafaa olarak kabul görecektir, yoksa VIII. Bölümün 53. maddesine göre yapılan bir zorlama tedbiri olarak nitelenemeyecektir. Bu görüşü ileri süren S.S.C.B. olmuştur. Fakat Varşova Paktının 51. maddeye dayanarak kurulmasından sonra bu konudaki eleştirileri de son bulmuştur.

1948 Bogota Sözleşmesi ile kurulup Amerikan Kıtasının savunmasına da yönelik olan Amerikan Devletleri Teşkilatının, VIII. Bölümüne aykırı olarak kurulmadığı kabul görmüştür. Zira Bogota sözleşmesinin 1. maddesi, bu kuruluşun B.M. Teşkilatı çerçevesinde bir bölgesel kuruluş olduğunu hükme bağlamıştır. Dolayısı ile kabul edeceği bir zorlama tedbiri 53. madde hükmüne bağlı olarak, Güvenlik Meclisinin otoritesine de bağımlı olacaktır.

1976 senesinde Arap Ligi, Lübnan'da caydırıcılık görevini yerine getirecek bir güç kullanılmasına karar vermişti, girişim etkin olmamış, caydırıcı Arap Gücü (FAD), Suriye birlikleri ile sınırlı kalmış ve Suriye'nin Lübnan uyuşmazlığına müdahale etmesinde paravana rolü olmuştur.

1981 senesinde Afrika Birliği Teşkilatının, Çad meselesinde bir anlaşmayı gözetmek üzere kurduğu çokuluslu güç ise başarısızlık ile neticelenmiştir.

2- ULUSLARARASI BARIŞ ve GÜVENLİĞİN KORUNMASINDA GENEL KURULUN ROLÜ ve BARIŞ İÇİN BİRLEŞME KARARI : (Acheson Kararı)

B.M. Andlaşmasının 10. maddesinde, Genel Kurulun yetkileri belirtilmiş olup, bunlar 12. madde hükmü ile sınırlandırılmıştır.

19) Edem KODJO: Article 52 in: *La charte des Nations Unies* s. 795-814

B.M. Andlaşmasının ilk amacı olan, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasından sorumlu organ Güvenlik Meclisi olmakla beraber (24. mad), Genel Kurul'a bu konu bazı görevle tanınarak "tavsiyelerde" bulunma yetkisi verilmiştir (11/1. mad). Ancak Genel Kurula bu konuda tavsiyelerde bulunma yetkisi tanınırken, Güvenlik Meclisi bu konuda üyeleri bağlayan "karar" alma yetkisine sahiptir (25. mad).

Genel Kurul bu konuda Güvenlik Meclisi ve üye devletlere tavsiyelerde bulunabilir (11/1. mad); bir uyuşmazlık durumunda Güvenlik Meclisinin dikkatini çekebilir (11/3. mad); meseleyi görüşüp ya da görüşmeden önce Güvenlik Meclisine gönderebilir (11/2. mad).

Güvenlik Meclisi bir uyuşmazlık veya durum konusunda görevlerini yaparken, Genel Kurul, Güvenlik Meclisi ancak kendisinden bir istekte bulunmadıkça bu konuda tavsiyede bulunamaz (11/2).

Burada hukuken önemli olan, Güvenlik Meclisinin bir olayda görevini yerine getirip getirmemesidir, eğer yerine getirmiyorsa Genel Kurul bu konu ile ilgilenebilecektir²⁰.

Genel Kurul 12. maddenin hükümleri saklı kalmak koşulu ile "umumun iyiliğine zarar verecek veya milletler arasındaki dostane münasebetleri tehlikeye koyacak mahiyette görülen menşei ne olursa olsun, herhangi bir durumun barış yoluyla düzeltilmesini temin edebilecek tedbirler" tavsiye edebilir (14. mad).

Genel Kurul Güvenlik Meclisinin uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin olarak aldığı tedbirler hakkında açıklamaları içeren yıllık raporları alır ve inceler (15. mad).

Uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin olarak, Teşkilat üyeleri ve Güvenlik Meclisine tavsiyede bulunulmasına ilişkin kararları, Genel Kurulda hazır bulunan ve oy kullanan üyelerin 2/3 çoğunluğu ile kabul edilirler (18/1 mad.). Genel Kurul görevlerini gereği gibi yerine getirebilmek üzere "gerekli tali uzuvları vücuda getirebilir" (22. mad).

Genel Kurul, B.M. Andlaşmasının 10, 11 ve 14. maddelerine dayanarak, uyuşmazlık durumlarında davranışta bulunabilecektir. Rolünü genişletmek isteyen devletlerin istekleri doğrultusunda bu olanağı geniş bir şekilde de uygulayabilmiştir. Güvenlik Meclisinin VII. Bölüm çerçevesinde tedbirler kabul etmesini sağlamak üzere, 39. madde hükmüne göre uyuşmazlık durumlarını nitelendirme hakkını kullanmıştır. Örneğin 1960 yılında Ceza-yir'deki durumun uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğini belirttiği gibi, Güney Afrika, Rodezya ve Portekiz sömürgeleri hakkındaki tavsiyelerinde de bu yola başvurmuştur. Örneğin Çin Halk Cumhuriyetinin Kore'ye müdahalesinde "saldırgan" terimini kullanmıştır.

Genel Kurul, Güvenlik Meclisinin 40. maddeye dayanarak kararlaştırdığı zorlama tedbirleri gibi tedbirlere üye devletleri uymaları için çağrıda bulunmuştur. Örneğin Süveyş ve Bangladeş olaylarında çatışmaların durdurulması, kuvvetlerin çekilmesi, siyasi tutsakların serbest bırakılması gibi tedbirleri önermiştir. İspanyol, Kore, Güney Afrika, Portekiz sö-

20) Yüksel İNAN : a.g.m., s. 242.

mürgeleri konularında ise Güvenlik Meclisinin 41. maddeye dayanarak kullandığı zorlama tedbirleri tavsiye etme yetkisini kullanma yoluna da başvurmuştur.

Uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında, Güvenlik Meclisindeki veto uygulaması engeller yaratmıştır. Bu duruma bir çözüm olarak, B.M. Andlaşmasının geniş yorumu yoluna gidilerek, Genel Kurulun bu konudaki yetkileri genişletilebilmiştir²¹.

Bu konudaki girişimler Kore meselesinin konu edildiği bir sırada "Barış için birleşme kararı"nın (Résolution 377/(V) 1950) Genel Kurulda kabulüne ulaşmıştır²². Bu karar A-B-C olmak üzere üç karardan müteşekkildir. Konumuz bakımından en önemlisi olan A Kararı: Barış ve güvenliğin korunmasından sorumlu organ olan Güvenlik Meclisinin veto uygulaması nedeniyle bu görevini yerine getiremeyecek olması halinde "lüzumu halinde silahlı kuvvet kullanılması da dahil olmak üzere, milletlerarası barış ve güvenliği muhafaza ya da yeniden tesis için alınacak ortak ve uygun tedbirleri üyelere tavsiye etmek için" Genel Kurula davranışta bulunma yetkisi vermiştir. Ayrıca Genel Kurul toplantı halinde değil ise, Güvenlik Meclisinin herhangi 9 üyesinin kararı vey B.M. üyelerinin çoğunluğunun isteği üzerine Genel Kurul "24 saat" içinde özel toplantı yapacaktır²³.

Bu karar Genel Kurula bağlayıcı karar alma yetkisini zaten tanımamakta, ancak Genel Kurulun B.M. Andlaşması çerçevesinde barış ve güvenliğin korunması alanında zaten mevcut olan tavsiyede bulunma yetkisini doğrulamakta, Güvenlik Meclisinin Andlaşmanın VII. Bölümünde belirtilen zorlama tedbirleri kararlarını, tavsiyelere dayanarak alma yetkisi vermektedir. Gene bu karar dayanılarak B.M. Teşkilatının yan organı olarak kabul edilen ve 14 kişiden kurulu Barışı Gözetme Komisyonu ile, Ortak Tedbirler Komitesi kurulmuştur.

O halde "Barış için Birleşme Kararı", B.M. Andlaşması gereğince alınan bir karar olmakla beraber, hukuken önemi ancak Güvenlik Meclisinin veto nedeniyle davranışta bulunmaması halinde, Genel Kurulun B.M. Andlaşmasında tanınan yetkilerine dayanarak tavsiyede bulunduğu takdirde anlaşılmış olacaktır. Bu sisteme birçok kez başvurulmuştur. 1950-1960 soğuk savaş döneminde en önemli beş meselede Genel Kurul davranışta bulunmaya çağırılmıştır: 4 Aralık 1951 tavsiyesi ile Kore meselesinde, 31 Ekim 1956 tavsiyesi ile Süveyş meselesinde, 4 Kasım 1956 tavsiyesi ile Macaristan meselesinde, 7 Ağustos 1958 tavsiyesi ile Lübnan meselesinde, 17 Eylül 1960 tavsiyesi ile Kongo meselesinde. 1961-1979

21) Bu konuda Genel Kurula geniş yetki verilmesi hususundaki girişimler, Teşkilatın yeni kuruluş yıllarına da rastlar, Örneğin 1946'da Franco rejimine karşı uygulanacak tedbirler Genel Kurulda görüşülmüş, diplomasi ilişkilerinin kesilmesi, bu hükümetin uzmanlık kuruluşları ve B.M. konferanslarına katılmalarının önlenmesini tavsiye eden bir de metin kabul edilmiştir. Mehmet GÖNLÜBOL, a.e.e., s. 371

22) SSCB, Pekin hükümetinin, B.M. Teşkilatında temsilini istemediğinden, Güvenlik Meclisinin çalışmalarına da katılmıyordu. SSCB, Güvenlik Meclisi toplantılarına katılma üzere geri dönünce, Güvenlik Meclisinin Kore saldırısında yeni tedbirler almasını engelleyeceğinden endişelenen ABD, bu organın veto nedeniyle felce uğraması halinde, Genel Kurula barış ve güvenliğin korunmasında yetki verilmesini teklif etmiş, teklif Genel Kurul da kabul görmüş ve 377 (V) 3 Kasım 1950 Barış İçin Birleşme Kararı da böylece kabul edilmiştir.

23) Yüksel İNAN: a.g.m, s. 244. Ayrıca barış için birleşme kararı 377 (V) 3 Kasım 1950 metni için bakınız: Aslan Gündüz, Milletlerarası Hukuk ve Milletlararası Teşkilatlar ile ilgili Temel Metinler, 1987 s. 66-71.

arasındaki dönemde tek bir defa ve 1971'de Hindistan-Pakistan meselesinde başvurulmuştur, bunun nedeni detant dönemi oluşudur. 1980'den itibaren ise 9 Ocak 1980 Afganistan, 17 Temmuz 1980'de Filistin, 22 Ağustos 1981'de Namibya, 28 Ocak 1982'de de Golan meselesinde başvurulmuştur. Genel Kurul Kore ve Golan meselesinde Kore ve İsrail'i saldırgan olarak niteleyerek, Kore meselesinde Kore ve Çin'e genel ambargo tavsiye etmiştir. Süveyş meselesinde ateşkesi tavsiye ettikten sonra bir uluslararası durum kuvveti kurmuştur.

Bu tavsiyeyi savunanlara göre bu metin Andlaşmayı zedelememekte, Genel Kurula sahip olduğundan fazla yetki verilmiyor, hukuken yapması kabul edilmiş olan yetkisini teyid ediyor. Bu tavsiyeye karşı olanların görüşüne göre ise Andlaşmanın ekonomik sistemini zedeliyor, Genel Kurulun ve Güvenlik Meclisinin yetkilerini radikal bir biçimde değişikliğe uğratmış olarak Andlaşmayı saf dışı bırakıyor. Her iki görüşü savunanlar da görüşlerini 11/2 ve 12. maddelere dayandırarak güçlendirmeye çalışıyorlar²⁴. Bu karar, çoğunlukla üçüncü dünya ülkelerinden kurulu olan Genel Kurula, VII. Bölüm çerçevesine giren meselelerde büyük güçlere rağmen davranışta bulunabilme olanağı sağlamıştır.

II. BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN ZORLAMA TEDBİRLERİNİ UYGULAMAK ÜZERE KULLANACAĞI SİLAHLI GÜÇLERİN KURULMASI ve BUNLARIN HUKUKİ DAYANAĞI

B.M. Teşkilatı kurulduğu zaman, teşkilatın getirmiş olduğu yeniliklerden biri olarak, zorlama tedbirlerinin uygulanması üzere kullanacağı silahlı güçlerin kurulmasının öngörülmesi olduğuna işaret edilmiştir.

Andlaşmanın VII. Bölümü ile ilgili olarak yaptığımız açıklamalarda, 43. maddede üyelerin Güvenlik Meclisinin daveti üzerine tek başlarına yahut gruplar halinde kendisi ile anlaşmalar akdedip, emrine silahlı güç vermeyi taahüt ettiklerini, fakat bu tür anlaşmaların günümüze dek yapılmasının mümkün olmadığından ötürü de, andlaşmanın bu konuyu düzenleyen hükümlerin yürürlüğe konulmasının gerçekleşmemiş olduğunu belirtmiştik²⁵. Ayrıca 46. madde gereğince, silahlı gücün kurulması için plânları yapacak olan Güvenlik Meclisine yardım etmek üzere öngörülen Kurmay komitesi ve bunun faaliyetlerine dair B.M. Andlaşması hükümlerinin de işleyemediğini ifade etmiştik. Buradan çıkan açıklamalarımızdan anlaşılacağı üzere, B.M. Andlaşmasında zorlama tedbirlerinin uygulanması üzere kurulması öngörülen silahlı güçlerin kurulmasının hukuki dayanağı ile, meydana gelen çeşitli uluslararası uyuşmazlıklar konusunda kurulması kararlaştırılan silahlı güçlerin hukuki dayanaklarının ayırt edilmesi gerekmektedir.

Andlaşmada Teşkilatın emrine bağımsız güç verilmesinden bahsedilmiş olmakla be-

24) René DEGNÉ-SEGUI : Article 24. in *La Charte des Nations Unies a.g.e.*, s. 451-469

25) Bunun gerçekleşmemiş olması konusunda çeşitli görüşler vardır : Uluslararası nitelikte devamlı bir askeri güç, ulusal orduların üstünde olur, belirli bazı konularda uluslararası yönetim altına konulabilecek ulusal güçler kurulabilmesi için fikir ileri sürülmüş, ulusal alana dokunulmadan, genel bir milletlerarası yönetim altında ulusal güçler işbirliğinde bulunsalar görüşü. Seha MERAY: a.g.e., s. 446-447.

raber VII. Bölümdeki zorlama tedbirlerine başvurulamadığından ötürü, uygulamada belirli amaçlara yönelik ulusal birliklerin uluslararası yönetim altına verildiği gözlenmiştir. Barışın korunması amacıyla ve çeşitli görevlere yönelik olarak kurulan bu güçler genellikle Güvenlik Meclisi kararlarına dayanarak tesis edilmişlerdir. Bunlardan ilki Süveyş Kanalı bunalımında Mısır'a gönderilen B.M. Olağanüstü Durum Gücü (UNEF) daha sonra B.M. Kongo Gücü (ONUC), B.M. Kıbrıs gücü (UNFICYP) vs. hep bu aynı sistem çerçevesinde kurulmuşlardır.

Bu güçlere ilişkin ortak noktalar vardır. Bunlar topraklarında görevle buldukları ülkelerin rızaları ile çağrılmışlardır, küçük ve orta güçteki ülkelerin birliklerinden kurulmuşlardır, Genel Sekreterin girişim ve etkisine bağlıdırlar ve barışçı amaca yöneliktirler. Gözetme, inceleme, çatışan gruplar arasında bulunma konularında etkin olmak için kendilerine çağrıda bulunulan bu güçler, meşru müdafaa dışında kendileri kuvvet kullanmazlar. Bu niteliklerinden ötürü barış gücü kuvvetleri, B.M. Andlaşmasında göngörülen zorlama tedbirlerinde bulunmadan farklı bir durum arzederler. Zira Andlaşmanın öngördüğü düzen, öngörülen polis gücü davranışının, ne tarafların rızası, ne etkin güç kullanımının menedilmesi, ne de Güvenlik Meclisi sorumluluğunun kısmen Genel Sekretere devredilmiş olmasını kabul eder.

Meclisin öngördüğü barışın korunmasına ilişkin davranışlar, bir yandan gözetim görevi görenler öte yandan barışın korunmasına ilişkin kurulan güçlerdir.

Gözetim görevi yapmak amacıyla kurulanlar arasında, B.M. Teşkilatında, barışın gözetimini sağlamak üzere kurulan bir organ vardır (ONUST) ki, bu organ 1948 de Orta Doğuda yerleşmiştir. Bundan başka B.M. Teşkilatının Lübnan'da gözetimi sağlayan bir grup olarak GONUL, 1958'de Suriye ve Lübnan sınırını gözetmek üzere kurulmuştu, Hint-Pakistan meseleleri için gözetim grupları kurulmuştu (UNMOGIP 1949'da ve UNIPOM 1965), Kaşmir'de ateşkesi gözetmek için de MONUY kurulmuştu.

B.M. Teşkilatının barışın korunması amacıyla kurduğu güçler ise gene çok sayıdadır. Bunlara ilişkin açıklamalarımızı aşağıda geçen bölümlerde, kronolojik bir sıralama da izleyerek, yapmaya çalışacağız. Bu arada bir hususu belirtmekte daha yarar vardır: B.M. Teşkilatının ve Genel Kurulun ilk kurduğu olağanüstü güç Süveyş meselesi ile ilgili olarak kurulan güçtür (UNEF). Bu konudaki açıklamalarımıza geçmeden önce, Kore meselesi ile ilgili olarak kurulan B.M. Gücü ve hukuki mahiyetinden bahsedeceğiz.

1- KORE'DE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜCÜ :

II. Dünya Savaşı'ndan sonra, Kore'de bağımsız bir devlet kurulması 1943 Kahire Beyannamesinde öngörülmüş olmakla beraber, savaştan sonra kuzeyinde SSCB, güneyinde ABD'nin kuvvetleri yerleşmiş ve Kore'yi terk etmek üzere yaptıkları görüşmelerden bir netice alınamayınca da, Kore'nin bağımsızlığı meselesini ABD ilk defa 1947'de, Güney Kore'den kuvvetlerini çekerek, Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye yayılmasını önleyebilmek ama-

cı ile Genel Kurula getirmiştir²⁶. Güney Kore saldırıya uğrayınca, ABD'i Güvenlik Meclisinin tedbir almasını isteyerek dünya kamuoyunun desteğini sağlayarak, olayı bir B.M. hareketine dönüştürebilmek için Güvenlik Meclisinden talepte bulunmuştur.

Güvenlik Meclisi ilk saldırının meydana geldiği gün 25 Haziran 1950'de toplanarak, olayın "barışın ihlali" bir hareket olduğunu ifade edip, Kuzey Kore'nin ateş keserek geri çekilmesini, B.M. üyelerinden kararın yürütülmesini sağlayıcı davranışlarda bulunarak, Kuzey Kore'ye yardım etmemelerini isteyen ve askeri yardım talebi içermeyen bir karar kabul etmiştir. Meclis ikinci bir karar daha kabul ederek (27 Haziran 1950), üye devletlerden barışı sağlamak üzere yardımda bulunmalarını tavsiye etmiştir. 53 ülke yardımda bulunacaklarını Genel Sekretere bildirmiş, bunlardan 16 ülke askeri yardım, bir çoğu ise başka yardımlarda bulunmuşlardır.

Yapılan yardımlar Güvenlik Meclisi kararı uyarınca (7 Temmuz 1950), ABD'inin otoritesi altına konulan "Birleşik Komutanlık" emrine verilmiştir, fakat askeri yardımda bulunan devletlerin temsilcileri izlenecek politikaya katılmayacak ve başkomutana direktif veremeyeceklerdi²⁷.

Güvenlik Meclisinin buraya kadar olan olayda zorlama tedbirlerini alabilmiş olmasının konumuz açısından en önemli nedenlerinden biri, meselenin görüşüldüğü esnadaki toplantılarında, Sovyet temsilcinin Çin'in temsili meselesinden ötürü oturumlara katılmıyor olması idi. Bilindiği üzere Güvenlik Meclisinde veto engelini ortadan kaldırmak üzere, daimi üyelerin çekimser oyları veto sayılmamakta ve oturumlara katılmadıkları durumlarda yokluklarında karar alınabilmekte.

Güvenlik Meclisi bu kararlarında, B.M. Andlaşmasına gönderme yapmamıştı. Meclis ilk kararında "barışın ihlal edildiğini belirtirken, ikinci kararında üyelere Kore Cumhuriyetine yardım etmelerini tavsiye ederken, barışın bozulması tehdidi ve saldırı fiili halinde bunu tespit edeceğini ve barış ve güvenliğin korunup tesisi için tavsiyelerde bulunacağı yahut 41. ve 42. maddelere göre hangi tedbirleri alacağını kararlaştırma yetkisi veren 39. maddenin tanıdığı tavsiye yetkisine göre hareket etmiştir. Çatışmaların durdurulması ve Kuzey Kore'nin kuvvetlerini geri çekmesini talep eden ikinci kararını kabul ederken de, 40. madde-deki geçici tedbir alma yetkisini kullanmıştır. Üyelerin Teşkilatın giriştiği bir davranışta yardımda bulunacakları ve Teşkilat tarafından aleyhinde zorlama tedbirleri alınan devlete

26) 1947'de soğuk savaş başladığında birçok mesele Genel Kurul ve Güvenlik Meclisine getirilmeye başlanmıştı. SSCB ile ABD'nin Kore'nin birleştirilip bağımsızlığına kavuşturulmasını sağlamak üzere yaptıkları neticeye ulaşmayan görüşmeler neticesinde Genel Kurulun bağımsızlığı sağlayabilecek taraflar arasında kabul edilecek bir plân hazırlayabilmesi zaten mümkün değildi. Genel Kurul kuvvetlerin çekilerek serbest seçim yapılmasını kararlaştırmış, B.M. gözlemcilerine SSCB'i Kuzey Kore'ye izni vermeyince, seçimler yapılamamış, işbaşına gelen hükümet ise kendini her iki tarafında meşru hükümeti ilân etmiştir. Mehmet GÖNLÜBOL : a.ge., s. 354-365

27) Başkomutan doğrudan ABD'i Cumhurbaşkanı'na bağlı idi. Askeri ve siyasi zorlukların Genel Kurulda halledilmesi öngörülmüş ve görüşmelerde yapılmış olmasına rağmen bir sonuç elde edilememişti.

karşı yardım etmeyeceklerini belirten B.M. Andlaşması ilkesi gereğince (2/5. mad), Kuzey Kore'ye Teşkilat üyelerinin yardımdan kaçınmalarını tavsiye etmiştir.

Güvenlik Meclisinin askeri kuvvet kullanmasına ilişkin kabul ettiği kararları, Andlaşmanın VII. Bölümünde öngörülen zorlama tedbirlerine benzemekte, zira öyle olsa idi burada hangi maddeye dayanarak karar aldığı belirtilirdi.

39. maddenin tavsiye yetkisine göre kabul edilen bu zorlama tedbiri, barış ve güvenliğin sağlanması konusunda ve saldırının durdurulmasına ilişkin bir silahlı kuvvet kurulmasını öngören bir tavsiye niteliğine sahiptir²⁸.

Güvenlik Meclisinin Kore savaşını gerektiren kararına ilişkin paragraf: Güvenlik Meclisi silahlı saldırıya karşı kendini savunma durumunda olan Kore Cumhuriyetine bütün hükümetlerin ve halkların güçlü destek vermesini memnunlukla karşılar... Askeri destek ve diğer yardımlarda bulunan bütün üyelere, yukarıda belirtilen hususlar ve Güvenlik Konseyi kararları gereği bu yardımı ABD'nin birleşik kumandasına sağlamalarını tavsiye eder. ABD'den bu güçlere gereken komutayı sağlamasını talep eder". Karar Sovyetler Birliği temsilcisinin Meclis oturumlarında bulunmadığı o tarihte, SSCB'nin gıyabında, Mısır, Hindistan ve Yugoslavya'nın çekimser oylarına karşılık, Güvenlik Meclisinin 4 daimi, 7 daimi olmayan üyelerinin olumlu oyları ile kabul edildi. İçlerinde Türkiye'nin de bulunduğu on üye, ABD komutasına güç vermişlerdir²⁹.

Birleşmiş Milletler Kuvvetleri, Çin'in Kuzey Kore'ye yardım etmesi ile zor durumda kalınca, SSCB temsilcisi de Meclis toplantılarına katılmaya başlayınca, yeni tedbirlerin kabulü zorlaşmış ve 3 Kasım 1950 Barış için Birleşme Kararı gereğince sorun Genel Kurula getirilebilmiştir.

B.M. Kuvvetleri, Çin ve Kuzey Kore arasında üç yıl süren silahlı çatışmalar, 1953'te 38. paralelden geçen bir hat üzerinde anlaşma sağlanmasına varan Panmunjom anlaşmasına kadar geçen süre içinde Genel Kurul, Çin'in saldırısını kınayan (Résolution 198 (V) 1.2.1951), duruma çözüm bulmak üzere etkisi olmamış olsa da, bir arabulma komisyonunun kurulmasına varan, saldırganlara karşı ambargo tedbirleri öngören (Résolution 500 (V) 18.5.1951) kararlar kabul etmiştir.

S.S.C.B. Kore için kurulan gücün meşruluğunu söz konusu etmiştir ve toplantıda bulunmayışının, çekimser oy gibi sayılmasının gücün meşruluğunu zedeleyeceğini ileri sürmüştür. Bu ülkenin görüşünü destekleyenler, alınan tedbirlerin VII. Bölümün içeriğine ve 106. maddenin öngördüğü geçici mekanizma dışında, Meclisin hiçbir zorlama tedbirininin 43. maddede öngörülen yöntem ve 45. ve 47. maddelerde belirtilen Kurmay Komitesinin yardımı bulunmayan başka tür askeri güçlerin mevcudiyetinin desteklenemeyeceğini, tedbirlerin

28) Yüksel İNAN: a.g.m., s. 248-249.

29) Cumhuriyet Gazetesi, 20 Kasım 1990.

tavsiyelere değil kararlara dayandırılmış olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Bu eleştirilere karşı verilen cevaplarda, Meclisin, B.M. Teşkilatı amaç ve ilkelerinden sapmadan, uygun gördüğü en geçerli yöntemi seçme yetkisinin bulunduğunu, 43. maddede belirtilen askeri müeyyide biçimlerinin, Meclisin başvuracağı yegane tedbirler olmadığını dile getirmiştir. Nitekim 1962'de B.M. Teşkilatının bazı harcamalarına ilişkin bir görüş bildirirken, Adalet Divanı bu yorum tarzını benimsemiş olduğunu ortaya koymuştur.

B.M. Teşkilatının, uluslararası barış ve güvenliğin korunması, yeni bir dünya savaşını önlemesi neticede ise B.M. Andlaşmasının öngördüğü amaç ve ilkelerin gerçekleştirilmesi üzere giriştiği bu davranışları zorlama tedbirleri çerçevesinde olan bir davranıştır.

2- SÜVEYŞ OLAYINDA BİRLEŞMİŞ MİLLETLER OLAĞANÜSTÜ DURUM KUVVETİ (UNEF) :

1956'da Mısır Süveyş Kanalı bölgesini millileştirince, Fransız, İngiliz ve İsrail kuvvetleri bölgeyi işgal etmişlerdir³⁰. Mısır tarafından haberdar edilen Güvenlik Meclisi, daimi üye Fransa ve İngiltere'nin veto yetkilerini kullanmalarından ötürü karar alamayınca, 1956'da Yugoslavya'nın barış için birleşme kararı çerçevesinde Genel Kurulun olağanüstü toplantıya çağırılması ve gerekli tavsiyeleri kabul etmesi konusundaki teklifi Güvenlik Meclisinde kabul edilince olay Genel Kurula getirilebildi.

Kanada Dışişleri Bakanı Lester Pearson'un hazırladığı bir tasarı üzerine Genel Kurul, Genel Sekreterden, tarafların "ateşkes" kararına uymalarını sağlamak, kuvvetlerin geri çekilmesini "gözetmek" üzere ve İsrail ile komşu ülkeler arasında kalıcı bir anlaşma sağlanıncaya kadar B.M. Olağanüstü Durum Kuvvetini (UNFE), kurulup faaliyette bulunmasını istedi.

43. maddenin öngördüğü bir gücün bulunmayışından ötürü, Genel Kurul, 1950'de Güvenlik Meclisinin karşılaştığı soruna benzer bir durumda karşılaşmış oluyordu.

Bu ilk girişim, B.M. Teşkilatının daha sonra kurulacak olan askeri güçlerinin niteliklerini de vurgulamıştır, zira bu güçler tarafların rızasına dayanmakta ve zorlama tedbiri olma fonksiyonuna yönelik degillerdir. Genel Kurula UNEF'i kurma yetkisi veren tavsiye birçok ülkenin desteğini kazanmış olduğu halde, SSCB ve Fransa, barışın korunması görevini Güvenlik Meclisine veren 11/2. maddeyi ileri sürererek, durumu kabul etmediklerinde ısrar etmişlerdir.

B.M. Andlaşmasının 22. maddesinin Genel Kurula tanıdığı "görevlerinin yapılması için gerekli gördüğü tali uzuvlar vücuda getirmek" yetkisine dayanarak Genel Kurulun bir yan organı olarak kurulan UNEF, Güvenlik Meclisinin daimi üyesi olmayan devletlerin askeri katkılarıyla kurulup görevi tamamlanıncaya kadar çalışacaktı.

30) Süveyş olayının çıkışı ve gelişimi konusunda geniş bilgi için bks.: Mehmet GÖNLÜBOL ve Haluk ULMAN, a.g.m., s. 143 ve dev., Yüksel İNAN, a.g.m., s. 250 ve dev.

Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere UNEF askeri bir güç olmakla beraber, "ateşke-se" uymayı ve yabancı kuvvetlerin çekilmesini "gözetmek" amacıyla kurulduğundan, Kore meselesinde Kuzey Kore kuvvetlerinin tecavüzünü önlemek üzere saldırgana karşı zorlama tedbirlerini almak için 1950'de kurulan kuvvetten farklı olarak bir "gözetleme" kuvveti niteliğini haiz olup, "düzenleyici" ve "önleyici" bir görevi vardı³¹. UNEF, yabancı kuvvetlerin çekilmesini sağlamak için değil, geri çekilen kuvvetlerden boşalan yerleri eline geçirip, Mısır'a devretmiştir, tarafsız bir kuvvet olarak iki düşman güç arasına girmiştir.

Devletlerin katkısı ile 6000 kişilik bir güç ortaya çıkınca, bunun idaresinin yarattığı güçlüklerden ötürü, katkıda bulunan devletlerin sayısının sınırlandırılması üzere, Genel Kurulun kuvvetin tespitini kuvvet kumandanına danışmak koşulu ile verdiği yetkiye dayanarak, Genel Sekreter, siyasi etkenleri ve Mısır'ın taleplerini dikkate alarak, katkıda bulunan devletleri seçmiştir.

Genel Kurul kararı ile kurulan UNEF, Genel Kurul yetkilerinin "tavsiye" niteliğinde olmasından ötürü, Mısır'ın onayı alınmadan o ülkeye giremeyeceği için, Mısır'da UNEF varlığı ve davranışları konusunu içeren bir belge hazırlamıştır (Aide Mémoire).

B.M. adına Genel Sekreter ile, ilgili devletler arasında mektup değişimi yoluyla iki taraflı anlaşmalar yapılmıştır. UNEF'in hukuki statüsünü tespit üzere, Mısır ve Genel Sekreter arasında bu yoldan bir "Kuvvetlerin Statüsü Anlaşmasına" varılmış (8.2.1957), ve ilk UNEF birlikleri Mısır'a geldiğinde yürürlüğe konmuştu, birliklerin Mısır'ı terketmesine kadar da yürürlükte kalacaktı³². Buna göre Genel Kurulun bir yan organı olarak kurulan UNEF, Mısır'ın da taraf olduğu "B.M. İmtiyaz ve Muafiyetine İlişkin Sözleşme", B.M. Anlaşmasınının 105. maddesinde öngörülen ve Teşkilat memurlarının ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanacaklarını içeren hükümlerden yararlanacaktı. Statünün yorumu konusunda çıkabilecek uyuşmazlıklar görüşmeler yoluyla çözülemez ise, üç kişilik bir "Hakem Mahkeme"sine gönderilecekti. UNEF'in iç tüzüğüne göre görevleri esnasında kumandan ve personel, uluslararası memur statüsünde olacaktı.

UNEF'e katkıda bulunan ülkeler maaş ve teçhizatı karşılamış, B.M.de deniz aşırı harcırah ödemiş, Genel Kurul Kararı ile masrafları karşılamak üzere bir de hesap açılmıştır. UNEF'in görevi 1967'de sona ermiştir. UNEF'i daha sonra, farklı bir hukuki temele dayanarak 1973'te kurulan ikinci UNEF'ten ayırtetmek gerekir.

3- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KONGO GÜCÜ (ONUC) :

1960'da Kongo bağımsızlığını kazandıktan sonra, Kongo güvenlik kuvvetlerinin başlarında Belçikalı subay istememeleri ve Belçika'nın dostluk anlaşmasını ihlal ederek kuvvet yollaması üzerine çıkan ayaklanmaları bastırmak için Kongo hükümeti B.M.'den askeri yardım talebinde bulunmuş, Genel Sekreter B.M. anlaşmasınının 99. maddesinin kendi-

31) Mehmet GÖNLÜBOL ve Haluk ULMAN a.g.m., s. 153-154

32) Genel Sekreterin bu anlaşmayı içeren raporunu Genel Kurul Résolution 1126 (XI) 22 Şubat 1957 sayı ve tarihli belge ile onaylamıştır. Mehmet GÖNLÜBOL ve Haluk ULMAN a.g.m., s. 163

sine verdiği yetkiye dayanarak, Güvenlik Meclisini toplantıya çağırması, Güvenlik Meclisinin kararı ile 1960'ta B.M. Kongo kuvveti kurulmuştur (ONUC). Kurulan güç Güvenlik Meclisinin girişimine göre kurulduğundan yukarıda belirttiğimiz itirazlarla karşılaşılma- mıştır. Tek zorluk, sadece bu durumun B.M. Andlaşmasında öngörülmemiş olmasıdır. Meclisin ONUC'un kurulmasına ilişkin kararında, B.M. Andlaşmasının hangi hükmüne da- yanarak kurulduğuna ilişkin bir açıklama yoktur. Bildiğimiz üzere Andlaşmanın 29. madde- sine göre Güvenlik Meclisinin de görevlerini yerine getirirken kendisine yardımcı yan organ kurma yetkisi vardır.

UNEF'in Mısır'a gönderilmesi B.M. teşkilatı tarafından teklif edilirken ve Genel Ku- rulun tavsiye yetkisine dayanırken, ONUC'un görevlendirilmesi için teklif kabul eden ülke olarak Kongo'dan gelmiş, dolayısı ile bu talebi ile ONUC' u kabul edeceğine dair onayını önceden vermiş oluyordu. Bu nedenlerle kuvvet kararının Genel Kurul yahut Güvenlik Meclisinde alınmış olmasının önemi de kalmamıştır. Kongo'da ki varlığı ve davranışlarında tarafların "iyi niyetle" hareket edeceklerine dair bir belge imzalanmıştır³³.

ONUC'un görevi, Kongo Milli Güvenlik Kuvvetlerinin iç düzeni kurmalarına kadar, düzeni sağlamak üzere Kongo hükümetine yardım etmektir. ONUC, Kore'de saldırgan karşı zorlama tedbirleri almakla görevli B.M. gücününkinden farklı olarak, UNEF gibi düzenliyi- ci ve önleyici bir görev verilmişti. Kongo'ya güç gönderirken, Belçika birliklerinin buradan çekilmesi de öngörülmüştü. Belçika birliklerinden boşalan yerleri alan ONUC, burayı dü- zen ve güvenliği sağlamak üzere Kongo hükümetine devretmeden ellerinde tutmuştur.

Belçika'nın çekilmesi ve güvenliğin sağlanmasından sonra ONUC, Kongo'nun iç meseleleri ile karşılaşmıştır. Katanga eyalet hükümeti, ONUC'un buraya girmesini reddet- miş, Genel Sekreterde B.M. Andlaşmasının, Teşkilat üyelerinin Güvenlik Meclisi kararla- rını kabul etmek ve uygulamak hususunda anlaşmış olduklarını içeren 25. maddesi ile, üye- lerin Güvenlik Meclisinin kararlaştırdıkları tedbirlerin yürütülmesini karşılıklı destekleye- ceklerine dair 49. maddesini hatırlatarak, bu hükümlerin hükümet niteliği bulunmayan bi- rimleri de bağlayacağını, Meclis kararlarına karşı gelmenin cezai sorumluluk içerdiğini bil- dirmiş ve ONUC Güvenlik Meclisi kararına dayanarak ve Genel Sekreterin Katanga ile yap- tığı görüşmelerden sonra, Katanga'ya girmiştir. Kongo hükümeti ile Katanga arasındaki uyuşmazlık bir iç sorun olduğundan, B.M. iç soruna müdahale etmeyecekti. Kaldı ki Andlaş- manın 2/7. maddesindeki ilkeye göre, B.M. güçlerinin de devletlerin "özü itibariyle bir dev- letin milli yetkisi için bulunan işlerde" müdahalesine olanak yoktur, Teşkilat ancak Andlaş- manın VII. Bölümünde öngörülen zorlama tedbirlerinin uygulanmasında iç işlerine müda- hale edebilir. Halbuki Süveyş ve Kongo olaylarında, VII. Bölüm uygulanmamıştır, kurulan güçler bu Bölüm hükümlerine dayandırılmıştır. Fakat ONUC, Kongo hükümetinin talebi üzerine, iç düzeni sağlamak ve yardım etmek için gönderildiğine göre, Kongo işlerine karış- masının, siyasi açıdan tartışılması bir yana, bu durumda hukuken bir engel bulunmadığı an- laşılmakta.

33) Mehmet GÖNLÜBOL ve Haluk ÜLMAN a.g.m, s. 153

ONUC'e dahil olacak birlikleri seçerken Genel Sekreter, kuvveti kabul eden ülkenin görüşlerine yer vermiş, fakat kuvvetin kuruluşunda, Kongo liderleri arasında çıkan iktidar mücadelesi cereyan ettiğinden zorlanmıştır. ONUC daha ziyade Afrika birliklerinden kurulmuş, buna İrlanda ve İsveç'te katılmıştır.

ONUC'un kurulması, Güvenlik Meclisinin barışın tehdidi bozulduğu veya saldırı fiilinin bulunduğunu tespit etmesi koşulunu içeren 39. madde ile, Güvenlik Meclisinin "Durumun vahimleşmesine mani olmak üzere... tarafları, gerekli veya temenniye değer gördüğü geçici tedbirlere..." uymaya davet edebileceğini öngören 40. maddeye dayanarak mümkün olmuştur. ONUC'un silah kullanma yetkisi en son çare olarak düşünülmüş ve ancak bir "meşru müdafaa" halinde düşünülmüş olduğundan 42. madde hükmüne göre kurulmuş olduğunu söyleyemeyiz. Zira 41. ve 42. maddelerdeki zorlama tedbirlerinin alınmasına yönelik olarak kurulmuş olsa idi, bir devletin ulusal yetki alanına giren uyuşmazlıklara müdahale de ederdi. Kongo hükümetinin talebi üzerine o ülkeye gittiği için de gene bir zorlama tedbiri olarak kabul edilmeyecektir.

ONUC, Güvenlik Meclisinin yan organı olarak kabul edilse de, 'bu görüşe karşı olanlar, bunun, kuruluşunda hukuki dayanak olmadığını ileri sürerek, yan organ kurmanın usul meselesi olduğunu, bu tür oylamalarda veto yetkisinin işlemediğinden, meselenin Genel Kurulda da görüşülmüş olduğunu ileri sürmüşlerdir³⁴.

Uluslararası Adalet Divanından gerek UNEF gerek ONUC'ün finansmanı konumunda 1962 yılında görüş istendiğinde, Divan, Güvenlik Meclisinin özgün yetkisinin zorlama tedbirlerinde uygulandığını bildirerek, Genel Kurulun, barışçı çözüme ilişkin tedbirleri tavsiye edebileceğini ve zorlama tedbirinden başka herhangi bir davranışı da tavsiye edebileceğini bildirmiştir. Ne Fransa ne de SSCB bu görüşü benimsememişlerdir.

4- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KIBRIS BARIŞ GÜCÜ (UNFICYP) :

1959 Türkiye, İngiltere ve Yunanistan arasındaki Londra ve Zürih Andlaşmaları ve bu metinlere dayanılarak imzalanan 1960 Lefkoşe Andlaşmaları ile Kıbrıs Cumhuriyeti bağımsız bir devlet olarak kurulmuş ve B.M. Teşkilatına da üye olmuştur.

Rum tarafı 1960 Lefkoşe Andlaşmasını ihlal ederek, Kıbrıs Anayasasını Türk topluluğunun haklarını tek taraflı kısıtlamak amacı ile değiştirmek isteyince, iki toplum arasında Aralık 1963'te silahlı çatışmalar çıkmasına neden olmuştur. Türkiye, İngiltere, Yunanistan ve her iki toplumun temsilcilerinin Ocak 1964 Londra toplantısında bir sonuç elde edilemeyince, İngiltere ve Kıbrıs (Makarios hükümeti) meseleyi Güvenlik Meclisine getirmişlerdir ve Meclis bu anlaşmazlık ile ilgili olarak 4 Mart 1964 tarihli 186 yılı kararını oybirliğiyle kabul etmiştir.

34) Yüksel İNAN: a.g.m., s. 263

SSCB'i kuvvet kullanılmasına ilişkin bu kararın 4. paragrafının ayrı oylanmasını teklif ederek, oylamada Fransa ve Çekoslovakya ile beraber çekimser oy kullanmıştır³⁵.

Tarafların, Kıbrıs'ın egemenliği ve uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye sokacak bir davranıştan çekineceklerini ifade eden bu kararın söz konusu 4. paragrafına göre, Güvenlik Meclisinin "Kıbrıs Hükümetinin" onayı ile bir kuvvet kurulmasını tavsiye ettiği, mahiyeti ve kapsamının Türkiye, İngiltere, Kıbrıs ve Yunanistan'a danışılarak, Genel Sekreter tarafından tespit edileceği, kuvvet kumandanını Genel Sekreterin tayin edeceğini, onunda Genel Sekretere rapor vereceğini ve Genel Sekreterin de katkıda bulunan ülkelere bilgi, Güvenlik Meclisine de rapor sunacağını ifade etmiştir. Karara göre kuvvet üç ay için kurulmuş olup, yeniden Meclis kararı ile süresi uzatılabilecek, çatışmaları önleyecek, masraflarını katkıda bulunan ülkeler ve Kıbrıs hükümeti karşılayacaktı. ayrıca kararda uyuşmazlığın B.M. Andlaşması ilke ve amaçlarına uygun olarak, barışçı yollardan çözümü ve tarafların bir anlaşmaya varabilmelerini sağlamak üzere Genel Sekretere raporlar sunacak arabulucu tayin edilmesi ifade edilmiştir (7. paragraf). Barışı sağlamakla görevli B.M. gücünün yanında bir de arabulucunun tayininin istenmiş olması, sorunun siyasi yoldan çözümünün ağırlık kazandırılmak istenmesinin bir ifadesidir. Bir Hindistanlı Generalin (Gyani) komutasına konulan kuvvete Avusturya, Kanada, Danimarka, Finlandiya ve İrlanda yanında, adada askeri gücü de bulunduğu için İngiltere katkıda bulunmuşlardır. Buna ek olarak, ölüm ile sonuçlanan olayları soruşturmak üzere Avusturalya, Avusturya, Danimarka, Yeni Zelanda ve İsveç'in katkıları ile bir de Polis kuvveti kurulmuştur³⁶.

Daha önce kurulan güçlerden daha geniş davranış alanı kendisine tanınan UNFICYP, uluslararası barış ve güvenliği korumak üzere yeni çatışmaların çıkmasını önleyecek düzenin kurulmasına yardımcı olacak, iç işlerine karışmayacak, meşru müdafaa halinde kalırsa ateş açabilecek, gereğinde ateşkesi sağlamak üzere iki toplum arasında bir tarafsız bölge kuracaktı.

1964 kararında, durumun uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği değil, edebilecek nitelikte olduğu belirtildiğinden, bu kararın B.M. Andlaşmasının VII. Bölümüne giren tedbirlerden olmadığı kendiliğinden anlaşılacaktır.

Güvenlik Meclisi Kıbrıs'taki durumun uluslararası barış ve güvenliği tehdit edebilecek nitelikte olduğunu belirtmiş olduğuna göre "uzaması milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazasını tehdit edebilecek mahiyette olan..." uyuşmazlıkları konu eden 33. maddesi gereğince, UNFICYP'un kurulması, B.M. Andlaşmasının VII. Bölümüne dayandırılabilir. Bu bölümde 36/1. madde, Güvenlik Meclisinin uluslararası "barış ve güvenliğin korunmasını tehdit edebilecek uyuşmazlık veya durumun" barışçı yoldan çözümü konusunda Güvenlik Meclisinin tavsiye yetkisine sahip olmasından ötürü, UNFICYP'un kurulmasını bu hükme de dayandırabiliriz. Nitekim UNFICYP bir zorlama tedbiri olarak düşünülmemiş olup, aksi halde Kıbrıs'ın onayına gerek kalmayacaktı.

35) Bunun anlamı SSCB'i kuvvet kurulmasına ilke olarak karşı

36) Seha MERAY: a.g.e., s. 447-448 dipnot 24.

5- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER TEŞKİLATI'NIN ORTA DOĞU MESELELERİNE İLİŞKİN OLARAK KURDUĞU DİĞER BAŞKA GÜÇLER :

A- ARAP İSRAİL UYUŞMAZLIĞINDA KURULAN BİRLEŞMİŞ MİLLETLER OLAĞANÜSTÜ DURUM KUVVETİ (UNEF II) :

1973'te Arap ülkeleri ile İsrail arasında çatışmalar çıkınca, Güvenlik Meclisi ateşkesine ilişkin bir tavsiye kabul etmiştir. Akabinde ikinci bir tavsiye daha kabul ederek Genel Sekreterden, ateşkesi gözetmek üzere, Teşkilattan gözlemciler göndermesini talep etmiş ve üçüncü bir tavsiye ile de olağanüstü durum kuvvetinin tesisini, bunun da Güvenlik Meclisi daimi üyeleri dışındaki birliklerden oluşmasını istemiştir.

Bu durum ilk UNEF ile ortak noktalar arzedecektir. İkinci UNEF, kurulmasında yetkili olan Güvenlik Meclisinin otoritesi altına konulmuştur. Meclisin sorumluluklarını bu konuda yerine getirmekle sorumlu tutulan Genel Sekreterin rolüne de ağırlık kazandırılmıştır. İkinci UNEF, kurulmasında yetkili olan Güvenlik Meclisinin otoritesi altına konulmuştur. Meclisin sorumluluklarını bu konuda yerine getirmekle sorumlu tutulan Genel Sekreterin rolüne de ağırlık kazandırılmıştır. İkinci UNEF'in bölgedeki mevcudiyeti, 1975 İsrail-Mısır anlaşmaları ile Sina'ya Amerikalı teknisyenlerin gönderilmiş olması ile güçlendirilmiştir. Mısır-İsrail arasındaki 1979 barış anlaşmasından beri, bu gücün görevi yenilenmemiş ve 1979'dan beri de sona ermiştir.

B- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BOŞALTMAYI GÖZETME GÜCÜ (FNUOD):

1974 yılında İsrail ve Suriye güçlerinin boşaltılmasına ilişkin bir anlaşma akdedilmiştir. Sağlanan anlaşmaya, bu metnin hükümlerinin yerine getirilişini B.M. Teşkilatı kontrol edecekti. Nitekim bu nedenle Güvenlik Meclisinin 1974'te 350 sayılı tavsiyesi ile, B.M. Teşkilatı Boşaltmayı Gözetme Gücü (FNUOD) kurularak, Güvenlik Meclisinin otoritesine bağlanmıştır. Bunun kuruluşuna ilişkin tedbirleri ise Genel Sekreter belirtmiştir.

C- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER TEŞKİLATI LÜBNAN GÜCÜ (INUL):

İsrail kuvvetlerinin Lübnan'a girmesinden sonra, 1978 de Güvenlik Meclisinin 425 sayılı tavsiyesi ile bu güç kurulmuştur. Lübnan hükümetinin talebi üzerine, Meclis İsrail kuvvetlerinin çekilmesi, uluslararası barış ve güvenliğin yeniden kurulması ve Lübnan hükümetinin bölgede otoritesini sağlamasına yardımcı olmak üzere, Güney Lübnan'da bir B.M. gücü kurulmasını kararlaştırmıştır.

UNEF ve ONUC konusunda Fransa ve SSCB'nin itiraz ve 1962 Divan görüşüne karşı tutumlarını belirtmiştik. Divan görüşüne rağmen SSCB'i katılım payını ödemeye geciktirmiş olması B.M. Teşkilatında önemli bir krize neden olmuştur. Nitekim Genel Kurul, genel olarak askeri güç sorununu incelemek üzere özel bir komite tesis etmiştir. Komite sonuca ulaşamadığından, askeri güçlerin hukuki temeli de tam kesinlik kazanamamış oluyor. SSCB ve Fransa karşı olmalarına rağmen, gerek UNFICYP'un görevinin yenilenmesine, gerek

ikinci UNEF'in kurulmasına ve gerekse de FNUOD'nin tesisine itiraz etmemişlerdir, hatta Fransa Lübnan için kurulan güce (FINUL), birlik göndererek katkıda da bulunmuştur. İkinci UNEF'in kurulması esnasında ise Çin'de, harcamalarda zorunlu katkıda bulunulmasına itiraz da bulunmuş olmakla beraber, bu konudaki harcamaların Andlaşmanın 17/2. maddesi gereğince yapılıyor olmasından ötürü de itirazı önem kazanmamıştır.

1973'te ikinci UNEF'in kurulmasından beri, ekonomik ve siyasi kriter gözönüne alınarak, her askeri güç durumunda devletlerin katkıları için hesap yapılmaktadır. Bazı ülkelerin uluslararası barış ve güvenliğin korunmasındaki sorumlulukları (veto ve diğer başka nedenlerle) daha fazla olduğu için, Genel Kurul olağan bütçenin bareminden farklı bir durum kabul etmiştir. Buna göre daimi üyeler ve endüstrileşmiş ülkelerin kotaya katkı payları artırılarak, gelişmekte olan ülkelerin yükü hafifletilmiştir. Bu konuda, Lübnan için kurulan güç kararlaştırılırken (FINUL), 1978'de uyuşma sağlanmıştır. Bu durum, acaba büyük güçlerin askeri hareketlerin yönlendirilmesinde üstünlük sağlamalarına neden olmaz mı sorusunun ortaya çıkmasına da neden olmuştur. Fakat gönüllü katkılarla yapılması konusundaki çözüm de tatminkar olmamıştır.

6- KÖRFEZ KRİZİNDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KARARLARI ve IRAK'A KARŞI KURULAN ÇOK ULUSLU GÜÇ :

Bu başlık altında B.M. Teşkilatının Körfez konusuna ilişkin kararlarını inceleyerek, kurulan gücün hukuki dayanağı konusunda açıklamalarda bulunmaya çalışacağız.

Irak'ın Kuveyt'i işgal ettiği 2 Ağustos 1990 tarihinden başlayarak B.M. Güvenlik Meclisi, barışın tehdit edilip bozulduğunu tespit ederek, uluslararası barış ve güvenliğin yeniden tesisini sağlamak üzere oniki tavsiye kabul etmiştir. Güvenlik Meclisinin kabul ettiği bu metinlere bütün olarak baktığımız zaman, şu amaçların güdülmüş olduğunu çıkarabiliriz: Kuveyt'in toprak bütünlüğü ve egemenliğinin yeniden tesisi, ileride çıkabilecek Saddam Hüseyin taklitçilerinin çıkmasına şimdiden önleyip ve caydırmak, Orta Doğuda herkesin kabul edebileceği bir dengeyi sağlamaya çalışmak.

Kuveyt'in Irak tarafından işgal edildiği gün, ABD'i işgali kınayarak, Güvenlik Meclisinin toplanmasını talep etmiştir.

2 Ağustos 1990 tarihinde, Güvenlik Meclisinin kabul ettiği ve Yemen'in oylamaya katılmadığı 660 sayılı ilk tavsiye metninde Meclis, Irak askeri güçleri tarafından Kuveyt'in işgal edilmesinin uluslararası barış ve güvenliği bozulduğunu tespit etmiş, işgali kınamış Irak'ın derhal ve koşulsuz çekilmesini isteyerek, iki tarafın da derhal uyuşmazlıklarını çözmek üzere görüşmelere başlaması gerektiğini, bu konuda Arap Ülkeleri Ligi'nin harcadığı çabaları desteklediğini ve bu tavsiyenin uygulanışını sağlamak üzere diğer tedbirleri incelemek üzere gerektiğinde gene toplanacağına dair karar vermiştir³⁷. Bu tavsiyesini kabul ederken, B.M. Andlaşmasının 39. ve 40. maddelerine dayanmıştır.

37) Nations Unies, Conseil de Sécurité /Res/660 (1990) 2 Aout 1990 adoptée par le Conseil de Sécurité a sa 2932 e séance.

Şöyle ki: Güvenlik Meclisi Kuveyt'in işgal edilmiş olması ile, barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ve bir saldırı fiilinin "vuku bulunduğunu" tespit etmiş, bu metnin uygulanışını sağlamak üzere diğer alınacak tedbirleri de incelemek için gerektiğinde toplanabileceğini ifade etmiş olmakla. "... milletlerarası barış ve güvenliğin muhafaza ve yeniden tesisi için tavsiyelerde bulunur veya 41. ve 42. maddeler gereğince hangi tedbirlerin alınacağına kararlaştırır" diyen 39. maddeye bu şekilde dayanmıştır. Meclis 40. maddeye uygun olarak da "Durumun vahimleşmesine mani olmak üzere... 39. madde gereğince tavsiyelerde bulunmazdan veya alınacak tedbirleri kararlaştırmazdan evvel, ilgili tarafları gerekli veya temenniye değer gördüğü geçici tedbirlere riayete davet edebilir". Buna göre Meclis, Irak'ın derhal ve koşulsuz asker çekerek, taraflar arasında uyuşmazlığın çözümü için görüşmelerin başlatılmasını istemiş olmakla ve Arap Ülkeleri Lig'inin çabalarını da desteklediğini ifade etmiş olmakla, bazı gerekli gördüğü geçici tedbirlere uyulmaya davet etmiş olmaktadır.

Güvenlik Meclisi, Küba ve Yemen'in çekimser kaldığı ve 13 oyla kabul edilen 56 Ağustos 1990 tarih ve 661 sayılı tavsiyesi, ilaç ve insani durumlarda gıda yardımı dışında, Irak'a yapılan bütün ticarete ambargo koymuştur. Kararında Irak'ın 660 sayılı tavsiyeye uymayarak kuvvetlerini geri çekmediği için, Andlaşmanın VII. Bölümüne dayanarak ekonomik zorlama tedbirleri çerçevesinde hareket ettiğini bildirerek ambargo kararına ilişkin hususların neleri kapsayacağını ifade etmiştir (3. ve 4. paragraflar). Alınan ekonomik tedbirlere uyulmasını Teşkilata üye olmayan devletlerden de talep etmiştir (5. paragraf). Meclis geçici iç tüzüğüne dayanarak (28. mad), Meclis üyelerinin hepsinden kurulu bir Güvenlik Meclisi Komitesinin kurulmasını kararlaştırmıştır. Komite bu metnin uygulanışında kaydedilen ilerlemeleri içeren Genel Sekreter raporlarını inceleyecek, ambargoya ilişkin hükümlerin etkin uygulanışını sağlamak üzere ne gibi tedbirler almış oldukları husunda üye devletlerden ek bilgiler isteyecek ve Meclise bu konularda rapor sunacaktır (6. paragraf). Meclis üyelerden, özellikle bu ambargo kararının uygulanışında onlardan isteyebileceği bilgileri ileterek, Komite ile sıkı işbirliği yapmalarını istemiştir (7. paragraf).

Meclis, ambargo kararında belirtilen bu hükümlerin, Kuveyt'in meşru hükümetine yardımı men etmediğini, meşru Kuveyt hükümeti ve kuruluşlarının korunmasına ilişkin gerekli tedbirleri kabul etmeyi ve işgalci gücün yerleştiği rejimin tanınmaması gerektiğini kararlaştırmıştır (9. paragraf). Genel Sekreterden Komiteye yardımcı olmasını dilerken (8. paragraf), ambargo kararının uygulanışına ilişkin bir raporu otuz gün içerisinde hazırlayıp kendisine sunmasını da istemiştir (10. paragraf)³⁸. Bu metin, Andlaşmanın VII. Bölümündeki silahlı kuvvet kurulmasını gerektirmeyen tedbirlerin alınmasını açıklayan 41. maddeye dayanmaktadır. Buna göre Güvenlik Meclisi bu tedbirleri tespit ederek üyeleri bunları "uygulamaya davet edebilir. Bu tedbirlere ekonomik münasebetlerin ve demiryolu, deniz, hava... tamamen veya kısmen kesilmesi ve siyasi münasebetleri kat'ı dahil olabilir". Teşkilatın kuruluşundan beri Meclis üye ülkelerden birine karşı üçüncü kez ambargoyu kararlaştırmış oluyordu: 1967 Rodezya, 1979 Güney Afrika.

ABD ve Suudi Arabistan görüşmelerde bulunarak, Suudi Arabistan'a ABD kuvvet-

38) Résolution 661 du 6 Aout 1990 adoptée par le Conseil de Sécurité a sa 2933 e séance.

lerinin gönderilmesini talep etmiştir. SSCB ise ABD'nin tek başına askeri müdahalede bulunmasına karşı çıkarak, çok uluslu bir B.M. teşkilatı gücüne karşı olmadığını bildirmiştir.

Güvenlik Meclisi 9 Ağustos 1990 tarih ve 662 sayılı tavsiyesini oybirliği ile kabul ederek, Irak'ın Kuveyt'i ilhakını hukukten geçersiz saymıştır³⁹. Bu arada Suudi Arabistan'ın B.M. gözetiminde bir abluka uygulamaya hazır olduğunu bildirmesi üzerine, B.M. Genel Sekreteri sadece B.M. Teşkilatının ablukaya ilişkin kararlar alabileceğini ifade etmiştir ve ambargo, abluka tartışması başlamıştır.

Güvenlik Meclisi 18 Ağustos 1990 tarihinde gene oybirliği ile kabul ettiği 664 sayılı tavsiyesinde, Irak ve Kuveyt'teki tüm yabancıları güvenliğinden duyduğu endişeyi dile getirerek, Irak'ın bu konudaki uluslararası hukuk kurallarına uyararak, bunları serbest bırakmasını, Kuveyt'in ilhakının geçersiz olması nedeniyle, Irak'ın Kuveyt'teki elçilikleri kapatma kararını geri almasını istemiştir. Meclis bu konuda Andlaşmanın VII. Bölümünün uygulanışına dayanarak hareket ettiğini de ifade etmiştir⁴⁰.

Küba ile Yemen'in çekimser oy kullandıkları 665 sayılı Güvenlik Meclisi tavsiyesi, 25 Ağustos 1990 tarihinde kabul edilerek, Irak'a karşı ambargonun tam uygulanabilmesi için denizden uygulanan zorlama tedbirlerinin artırılmasına karar verilmiştir. Andlaşmanın 41. maddesine dayanan tavsiyede, Irak bandıralı petrol ihraç eden gemilerin durumu ile ilgili olarak, Kuveyt hükümeti ile işbirliği yapan ve bölgede deniz gücü bulduran üyelere, gelip geçen bütün ticaret gemilerinin yüklerini kontrol ve gelip gittikleri yerleri tespit etmek ve ambargo kararı koyan 661 sayılı kararın deniz ticaretine ilişkin hükümlerinin sıkıca uygulanışını sağlamak üzere gerektiğinde Güvenlik Meclisinin otoritesi altında durumun icap ettirdiği tedbirleri kabul etmelerini istemiştir (1. paragraf). Meclis 661 ambargo kararı hükümlerine saygı gösterilmesini sağlamak üzere, 1. paragrafta uygun olarak azami şekilde siyasi ve diplomatik tedbirlere başvurmaları için üyeleri aralarında işbirliğinde bulunmaya çağırmıştır (2. paragraf). B.M. Andlaşmasına uygun olarak davranan tüm devletlerden Meclis, 1. paragrafta belirtilen ülkelere ihtiyaçları olan yardımı sağlamalarını istemiştir (3. paragraf). Tavsiyenin bu paragrafını, Andlaşmanın, üyelerin Güvenlik Meclisinin kararlaştırdığı tedbirlerin yürütülmesinde "karşılıklı olarak desteklemek üzere birbirlerine katılırlar" (49. mad) hükmüne dayandırabiliriz. 4. paragrafta Genel Sekreter ile istişarede bulunarak gerektiğinde Kurmay Komiteye başvurarak, Güvenlik Meclisine üyelerin rapor sunacağı belirtilmiştir. Burada geçen Kurmay Komite, B.M. Andlaşmasının 45, 46, 47. maddelerinde belirtilen komitedir. Fakat Güvenlik Meclisine Andlaşmada bağlanan bu Kurmay Komite kurulmamıştır. Daimi üyelerin Kurmay Başkanlarından kurulacak olan komite gerçekleşmiş olsa idi, bu tavsiye çerçevesinde, Irak'a karşı uygulanan ambargonun uygulanışında işbirliği davranışında bulunulmuş olacaktı. 665 sayılı bu tavsiye, uluslararası topluma Irak'a karşı kararlaştırılan ambargo tedbirlerinin etkinliğini amaçlayan, önemli bir tavsiye metni olması yanında, bir diğer özelliği de, Doğu-Batı arasındaki çatışmanın ve iki kutuplu dünyanın sona ermiş olmasına işaretler, önceleri sistematik olarak kullanılan veto yetkisinin de kullanılmamış olmasından ötürü, B.M. Teşkilatına canlılık kazandırmıştır.

39) *Irak-Koweit Résolution 662 du Conseil de Sécurité, New York le 9 Aout 1990, 21 Aout 1990 Action.*

40) *Nations Unies, Conseil de Sécurité S/Rés/664 (1990) 18 Aout 1990.*

666 sayılı ve 13 Eylül 1990 tarihli Güvenlik Meclisi tavsiyesi ise, Yemen ve Küba'nın olumsuz oylarına karşılık 13 olumlu oyla kabul edilmiştir. Kararda, ilâcın ambargo kapsamında olmadığı tekrarlanarak, insani amaçla Irak ve Kuveyt'e sivil halk için gönderilmesine izin verilen gıda maddelerinin dağıtımında B.M. ve insani amaçla hizmet eden yardım kuruluşlarının bu konuda görevlendirilmesi koşulu ileri sürüldü. Metinde Meclis, Irak'ın yabancı ülke vatandaşlarının güvenliğine saygı göstererek, uluslararası insancıl hukuk kaideleri çerçevesinde sorumlu olduğu ve 4. Cenevre Sözleşmesini de uygulamakla yükümlü olduğunu bildirmiştir. Tavsiyeye göre Meclis, tek başına ya da Komite aracılığı ile davranışta bulunarak, insancıl kaidelerin uygulanmasına ilişkin durumların da tespit edileceğini vurgulanmıştır. Ayrıca Komitenin, Genel Sekreterden alacağı raporlardan sonra, acil insancıl yardımların yapılacağı durumları tespit ederek, kararını Güvenlik Meclisine iletacaktır. Komitenin karar vereceği insancıl yardımın yapılması B.M. aracılığı ile Uluslararası Kızıl Haç Komitesi veya diğer ilgili insancıl kuruluşların işbirliği ile, yardımın gerekli yerlere ulaştırılmış olmasının bu kuruluşların gözetiminde yapılması koşulu konulmuştur. Genel Sekreter de yardımın dağıtılmasını kolaylaştırmak konusunda yardımcı olacaktır.

16 Eylül 1990'da oybirliği ile kabul edilen 667 sayılı tavsiyede Iraklı askerlerin işgal altındaki Kuveyt'te bazı elçiliklere zorla girmeye çalışmaları kınanmıştır. Tavsiyede Irak'ın 1961 Diploması Temsilcilerinin Ayrıcalık ve Bağışıklıklarına İlişkin Viyana Sözleşmesi ile, 1963 Konsolosluk ilişkilerine dair Viyana Sözleşmesine de taraf olduğu hatırlatılarak, Irak'ın Kuveyt'te elçilik ve konsoloslukları kapatma kararı ile bunların ayrıcalık ve bağışıklıklarına karşı yapılan davranışların Güvenlik Meclisi Tavsiyelerine de aykırı olduğu gibi, bu andlaşmalarla beraber B.M. Andlaşması çerçevesinde, Uluslararası Hukuka da aykırı olduğu bildirilerek Irak'ın bu tutumundan tamamen sorumlu olduğu ifade edilmiştir. Meclis, kararlarına ve/veya B.M. Andlaşmasının, Teşkilat üyelerinin... "Güvenlik Meclisi kararlarını kabul etmek ve uygulamak hususunda" taahüt altına girdikleri 25. maddeye, Irak'ın uymasını sağlamaya kararlı olduğunu, bütün devletlere de bu konudaki tüm Güvenlik Meclisi tavsiyelerine ciddi bir şekilde uymak zorunda olduklarını hatırlatmıştır. Meclis Irak'ın, B.M. Andlaşmasını, Meclis tavsiyelerini ve tüm Uluslararası Hukuku sürekli olarak ihlâl etmiş olmasına cevaben, Andlaşmanın VII. Bölümüne dayanarak, en kısa zamanda somut tedbirler olmak üzere derhal görüşme yapacağını kararlaştırmıştır.

Oybirliği ile 24 Eylül 1990'da kabul edilen 669 sayılı tavsiyede ticari ambargodan zarar gören ülkelerin verdikleri destekle ilgili bilgileri, Ambargo Komitesinin Güvenlik Meclisine iletip, bildirmesi öngörülmüştür... Bir usul kararı niteliğini haiz bu tavsiye, B.M. Andlaşmasının 50. maddesinin harekete geçirilmesi anlamına gelir. Buna göre, Güvenlik Meclisi bir devlete karşı zorlama tedbirleri kabul ettiği zaman, B.M. Teşkilatının üyesi olsun veya olmasın bir devletin bu tedbirlerin uygulanmasından ötürü ekonomik zorluklarla karşılaşması halinde, bu konudaki zorlukların çözümünü Güvenlik Meclisinden danışabilecektir.

669 sayılı tavsiyenin kabulünün ertesi günü, 25 Eylül 1990 tarihinde 670 sayılı Güvenlik Meclisi tavsiyesi 14 olumlu oy ve Küba'nın bir olumsuz oyu ile kabul edilmiştir. Bu tavsiyede ambargo komitesinin onayladığı ve gerekli insani durumlar dışında, Irak ve Ku-

vet'e havadan zorlama tedbirlerinin uygulanması kararlaştırılarak, üyelere ekonomik ambargoyu kıran ve limanlarında bulunan Irak bandıralı gemileri kaydettirmeleri çağrısı yapılmıştır.

Güvenlik Meclisinin denizden ve havadan Irak ve Kuveyt'e tedbirler uygulanmasını içeren 25 Ağustos 1990 665 sayılı ve 25 Eylül 1990 670 sayılı tavsiyelerini, buraya ilaç ve insani yardımlarda gıda yardımı ve B.M. Andlaşmasının silahlı kuvvet kullanılmasını gerektirmeyen zorlama tedbirlerine ilişkin 41. maddesine dayanan 6 Ağustos 1990 tarihli 661 sayılı tavsiyenin getirdiği ekonomik zorlama tedbirlerini güçlendiren metinlerdir. Ambargo kararına uyulmasını sağlamak üzere kabul edilen zorlama tedbirleri daha açık bir ifade ile "abluka" orjinal bir durum yaratıyor. B.M. Andlaşmasında öngürülmüş olmakla beraber bu hüküm uygulanmamıştır. Bu tavsiyeleri 42. maddeye dayandırmak mümkün değildir. Güvenlik Meclisinin bu kararlarda belirtilen istekleri ekonomik zorlama tedbirlerinin kabulünü içeren 42. maddedeki, abluka tedbirleri mahiyetinde değildir.

Güvenlik meclisinin 674 sayılı tavsiyesi Küba ve Yemen'in çekimser kalmaları ile, 29 Ekim 1990'da kabul edilmiştir. Tavsiyede, Kuvet'in işgali nedeniyle, ilgili üye ülkelerin uğradıkları mali zararları ve insan hakları ihlallerinin belirtilmesi istenmiştir.

Güvenlik Meclisinin 29 Kasım 1990 tarihindeki olağanüstü toplantısında kabul edilen, daimi üye Çin'in çekimser kalması, Yemen ve Küba'nın olumsuz oy kullanması neticesinde 12 olumlu oy ile kabul edilmiştir⁴¹.

Bu tavsiye ile Güvenlik Meclisi 7 Temmuz 1950'de Kore ile ilgili alınan tavsiyeden beri ilk kez bir üye devlete karşı "kuvvet kullanma" izni vermiş oluyordu. Meclis konu ile ilgili bütün tavsiyelerini tekrarlayarak ve bunların uygulanabilmesine çağrıda bulunarak, Irak'ın bütün geçerli kararları uygulamayı red etmiş olduğunu hatırlatıp, B.M. Andlaşmasının "uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması ve korunması yolunda, B.M. Yasa'sının verdiği sorumlulukları gözönüne" aldığını bildirerek Andlaşmanın VII. Bölümüne uygun hareket ettiğini, Irak'a iyiniyet göstermesi için bir son olanak tanındığını ifade ettikten sonra, kararın 2. paragrafında "Irak 15 Ocak 1991'e kadar Kuvyet'ten çekilmezse, bölgede uluslararası güvenliğin ve barışın sağlanması yolundaki Güvenlik Meclisi tavsiyelerinin uygulanması için, Kuveyt hükümeti ile işbirliği yapan bütün üye devletlere gereken her aracın kullanılması izni verir" denilmiştir.

Tavsiyeye göre Irak Kuvyet'ten belirtilen tarihe kadar çekilmeyecek olursa üye devletlerin "askeri yaptırım" uygulayabileceğine "izin verilmesi" gibi zorlayıcı olmayan bir dil kullanıldığı dikkati çektiğinden, bir askeri harekette, her üye kendi başına karar verebilecek gibi bir anlam ortaya çıkmıştır. Bu karar Irak'a verilen son uyarı olarak da nitelendirilmiş, zira tanınan süre içinde geri çekilecek olursa, kuvvet kullanmaya gerek kalmayacaktı.

41) 12 olumlu oy kullanan ülkeler, Çin dışında kalan, Meclisin 4 daimi üyesi, Küba ve Yemen'in olumsuz oylarına mukabil Meclisin daimi olmayan 10 üyesinden 8'i: Kanada, Kolombiya, Fildişi Sahili, Etiyopya, Finlandiya, Malezya, Romanya, Zaire. Dikkat edileceği üzere, bu konudaki karar ile ve oybirliği ile sağlanan kararlar hariç, karara dek oylanmış kararlarda en az 13 üyenin olumlu oyları ile kararlar kabul edilmiştir.

Güvenlik Meclisinin askeri yaptırım uygulanabilmesine izin veren 678 sayılı tavsiyesinin ve özellikle de buna izin veren 2. paragrafının hukuki dayanağının ve bazı benzerliklerinin bulunduğu Kore savaşı kararı ile karşılaştırılmasında, bazı açıklamalarda da bulunmakta yarar vardır.

B.M. Teşkilatının Kore'ye güç gönderilmesine ilişkin metinde Güvenlik Meclisinin beş daimi üyelerinden SSCB'nin Meclis oturumlarına katılmaması çekimser oy sayılarak, gıyabında bu konuda karar alınmıştı. 678 sayılı tavsiyenin oylanmasında Çin çekimser kalınca, gene de karar alınmıştır. Her iki durumda da yeterli çoğunluk sağlanmış olsa da, beş daimi üyenin oyları eksik olarak karar çıkabilmiştir.

Tavsiye için çekimser oy kullanan Çin, 2. paragrafın kuvvet kullanma izni olarak yorumladıklarını ve bu bölüme çekince koydukları için Çin'in çekimser kaldığını açıklamıştır... Çin, bundan önceki diğer on tavsiyenin de sert kararlar içermesine karşılık kuvvet kullanımına izin verilmemiş olduğu, bu son tavsiyede kullanılan "her türlü yolun kullanılması" terimlerinin, askeri güç kullanımı anlamına geldiğini ifade ederek bu son metni desteklememiş ve çekimser oy kullanmış olduğunu ifade etmiştir.

Irak, Güvenlik Meclisinin bu tavsiyesini yasa dışı olarak suçlamış ve Meclisin buna kadar almış olduğu en tehlikeli karar olarak nitelendirip, tutarsız davrandığını, Filistin ve Kıbrıs'ın da işgal altında olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca Meclisin Andlaşmanın VII. Bölümüne dayanarak ancak üç koşulda kuvvet kullanımına izin verebileceğini, bu kararın Andlaşmanın 42. maddesine atfedildiğini, bunun ise "Meclisin komutası altında kollektif eylem" olacağını, ABD'nin Cezayir'deki arzularına Meclisin bu yoldan alet edilmiş olduğunu bu nedenle de B.M. Andlaşması ile bağdaşmadığını açıklamıştır⁴².

Bu karara dek olan Meclis tavsiyelerinin, andlaşmanın silahlı kuvvet kullanılmasını gerektirmeyen tedbirlerin alınmasına, bunların arasında ekonomik tedbirlerin de belirtildiği 41. maddeye dayandırılacağını ifade etmiştik. Nitekim bu metinler çerçevesinde ekonomik zorlama tedbirleri olarak ambargoya ilişkin 6 Ağustos 1990, 661 sayılı tavsiyesini ve bunu deniz ve hava yönünden de güçlendirilmesine ilişkin olarak 25 Ağustos 665, 25 Eylül 670 sayılı tavsiyelerini kabul etmiş olduğunu ifade etmiştik. Acaba bu son kararın özellikle 2. paragrafını, son adım olarak askeri zorlama tedbiri kullanılmasını düzenleyen Andlaşmanın 42. ve kuvvet kullanılmasını düzenleyen 43. ve alınacak askeri tedbirlerin kabulündeki koşullarda izlenecek yol ve yöntemleri içeren 45. maddelere dayandırabilmek mümkün müdür?

Tavsiyede 42. maddede yer alan yetkinin kullanılmasının yer almadığı dikkati çekiyor. Metin "iyi niyet belirtisi olarak son bir fırsat" uyarısını taşıırken, Irak'a çekilmek için son bir süre tanıyor. Eğer B.M. 42. ve 43. maddelere dayanarak hareket etmiş olsa idi, sürenin bitiminde, Andlaşmanın bu hükümlerine dayanarak yeni tavsiyeler almış olacaktı. Metinde 42. maddenin kuvvet kullanımı ile ilgili yetki istenmemiş, dolayısı ile verilen sürenin bitiminden sonra, bu yetkinin kullanılacağına dair bir uyarıyı içeriyor, kuvvet kullanımına iliş-

42) Cumhuriyet Gazetesi, 30 Kasım 1990.

kin görüşmeler, verilen sürenin bitiminden sonra, bu yetkinin kullanılacağına dair bir uyarıyı içeriyor, kuvvet kullanımına ilişkin görüşmeler, verilen sürenin bitimine kadar yapılacak ve sürenin bitiminde karar alınmış olacaktır şeklinde anlamak gerekir. Bu maddelerin öngördüğü şekilde bir "askeri kurmay komitesi" kurularak, onun emrinde Irak'a askeri müdahalede bulunacak B.M.'e bağlı askeri birliklerin kurulması, hangi ülkelerden bu birliğe ne kadar kuvvet gönderileceğinin özel anlaşmalarla saptanması şeklinde ise bir uygulama olmamıştır.

Güvenlik Meclisinin kuvvet kullanımına "meşrutiye zemini kazandıran" bu tavsiyesinde, 42. maddede öngörülen silahlı kuvvet müdahalesi açık bir dille de kaleme alınmamıştır. Tavsiye, B.M. Teşkilatının savaş kararından ziyade, Güvenlik Meclisinin tavsiyelerinin yerine getirilmesi için kuvvet kullanımına izin veren bir metindir⁴³. Bu tavsiye Andlaşmanın üyeler tarafından uyulması zorunlu olan VII. Bölümündeki 41. maddeden 51. maddeye kadar olan maddelerin kapsamına girebilecek bir dil ile kaleme alınmıştır. Tavsiye "Kuveyt ile işbirliği yapan devletlere "kuvvete kullanma izni" vererek, "kuvvet kullanma kararı bu devletlerin kendi özgür iradelerine" bırakılmış olmakta ve zorunluluk getirmemekte, "herkese kendi başına kuvvet kullanma izni" verdiğinden ise, "siyasi bir karar" olarak nitelendirilmekte. Tavsiyede 42. maddeye gönderme yapılmadığından, askeri kuvvet meclisin emrinde olmayıp, güç bulunduran devletlere bu defa için verilen bir izin mahiyetini haizdir. Diğer bir ifade ile bir kez daha Meclise gitmeden kuvvet kullanılabilmesidir. Şayet 42. maddyanılmış olsa idi, kurulan askeri güç Kurmay Komitesinin kumandasında olacaktı, devletler kuvvetlerinin Kurmay Komitesi ya da Genel Sekreter tarafından kumanda edilmesini istemedikleri, kendileri kumanda etmek istediklerinden ötürüdür ki böyle bir karar alınmıştır. Tavsiyenin onayından sonra ise, Güvenlik Meclisinin bir işleyişi kalmamıştır. Bu tavsiye kuvvetin nerede ve nasıl kullanılacağına ilişkin bir kriter getirmemiştir, Meclisin tavsiyelerinin uygulanması ve barış ve güvenliğin sağlanması için kuvvet kullanılması kastedilmiştir. Buradaki ifadede barış ve güvenliğin kurulmasının anlamı geniş tutulmuştur. Tavsiyede kuvvet kullanabilecek olan ülkeler için Kuveyt ile işbirliği yapan ülkeler ifadesi kullanıldığından, İsrail'in de bu kararı uygulayıp uygulamayacağı sorusu da gündeme gelmişti. Tavsiyede kullanılan dil de, VII. Bölümün hiçbir maddesine doğrudan göndermede bulunmayacak şekilde düzenlendiğinden, bu bölüm ışığında karar, kuvvet kullanımına izin veren siyasi bir karar olarak değerlendirilebilir⁴⁴.

Tavsiye kuvvet kullanımına 15 Ocaktan itibaren başvurulabileceğine müsaade ederken, çatışmanın süresini belirtmemiş ve sivil hedeflere karşı verilen zarar ve kullanılan imha araçlarının düzeyine karşı bir açıklama getirmemiştir. Ayrıca Güvenlik Meclisinin de tavsiyenin uygulandığı sırada sürekli toplantı halinde olması gerekirken, Güvenlik Meclisinde çatışmaları takip eden dönemde toplantı yapılarak yeni yeni tedbirler kabul edilmemiş ve tartışma ortamı sağlanmamıştır. Meclis, Körfez krizi ile ilgili olarak ilk resmi toplantısını, 678 sayılı metin çerçevesinde Irak'a karşı yapılan müdahaleden bir ay sonra yapmıştır. 6 Ağustos tarihli 661 sayılı tavsiye, ambargo politikasını, 25 Ağustos ve 25 Eylül tarihli 665

43) *Cumhuriyet Gazetesi*, 28 Kasım 1990.

44) *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Aralık 1990.

ve 670 sayılı tavsiyeler, 661 sayılı ambargoya ilişkin tavsiyeyi güçlendiren bir nevi abluka politikasını tespit ederken, 29 Kasım tarihli 678 sayılı tavsiye ile, Irak'ın Kuveyt'ten 15 Ocak'a kadar çekilmediği takdirde savaşın meşru olacağını ifade eden bir ultimatom politikasına geçilmiştir.

7 Temmuz 1950 Kore B.M. Gücüne ilişkin tavsiye gibi, 678 sayılı tavsiyede, zorunluk ifadesi içermemiştir. Kore'ye müdahaleye ilişkin metni on B.M. üyesi devlet uygulamışlardı ve tavsiyede, gönderilen kuvvetlerin ABD'nin komutasına verilmesi "tavsiye" edilmişti. 678 sayılı tavsiye Irak'a karşı hertürlü yolu kullanma izni verirken askeri hareketin kimin komutasında olacağından söz etmeyerek, bunu her ülkenin kendi insiyatifine bırakmak istemiştir. Tavsiyede kuvvet kullanımına izin verilmesi, zorunluk içermeyen bir dil kullanılarak, Kore'de görüldüğü üzere birleşik komuta idaresine verilmemiştir. Müttefik güçler bir karar ile hareketi ABD'nin kontrolüne bırakmışlardır.

678 sayılı kuvvet kullanımına izin veren tavsiye metnini eleştirenler, B.M. Andlaşmasının 33. maddesinde, savaş tahrik edici bütün uluslararası uyuşmazlıklarda, devletlerin görüşmeler yoluna başvurarak çözüm getirme zorunlulukları bulunduğunun belirtildiğini, ambargonun etkinliğinin gösterilmesinin aceleye getirildiğini, Batı Sahra uyuşmazlığının Uluslararası Adalet Divanına sunulmuş olduğu örneğini vererek, hukukun hizmetinde olmaya kararlı bulunan Güvenlik Meclisinin, Andlaşmanın 96. maddesinde de belirtilmiş olduğu üzere Adalet Divanının görüşünü almaya davet edilen bir organ olduğunu belirterek bu tavsiyenin kabul edilmiş olması ve "hukukun" yargıçlar yerine, Meclis üyelerinin çoğunluğu tarafından tespit edilmiş olduğunu, müttefik güçlerinin Andlaşmanın 47. maddesinde öngörülmüş olduğu üzere bir Kurmay Komitenin otoritesi altına koymayıp, ABD'nin kontrolüne bırakan tavsiyenin, B.M. Teşkilatını hukuki alan dışında tutarak, zayıflattığını, Meclisi ambargoya ilişkin kararlarının yaptırım getirdiğini zira 25. maddeye göre üye ülkeler Meclis kararlarına uymayı taahhüt etmişlerdir. Buna mukabil B.M. Andlaşması Meclise kuvvet kullanma şeklinde bir uygulamada bulunma ve karar alma yetkisi vermediğinden, tavsiye mahiyetinde olan bu kararın, ülkelere zorunluk getirmediğini bildirerek, buna karşı olan tutumlarını güçlendirmeye çalışmışlardır⁴⁵.

SONUÇ

Uluslararası alanda, uluslararası barış ve güvenliği korumak üzere, uluslararası bir teşkilata bağlı devamlı bir kuvvet kurulması gerçekleşmemiştir. B.M. Andlaşması Teşkilata bağlı bir bağımsız askeri kuvvet kurulmasına ve barışın bozulduğu hallerde zorlama tedbirlerinin alınması amacıyla, ulusal kuvvetlerin Teşkilat emrine verilmesini öngören hükümleri mevcut ise de, böyle bir kuvvetin nitelik ve idaresi hakkında, anlaşma hiçbir zaman sağlanamamış olduğundan, Andlaşmanın bu konuya ilişkin hükümleri de uygulanamamıştır, fakat geçici kuvvetler kurulabilmiştir.

Açıklamalarımızdan anlaşılacağı üzere, çatışma niteliği kazanan uyuşmazlıklar-

45) *Le Monde Diplomatique*, Février 1991.

da, Teşkilatın olağanüstü bir kuvvet kurarak müdahalede bulunması politikası niteliğini kazanmıştır ve daimi üyelerin uyuşmazlıklarını ilgilendiren hallerde, Meclisin, VII. Bölümde öngörülen zorlama tedbirlerinin kabul edilebilmesi ihtimali düşüktür. Bu durum bize, barışın sadece hukuki ve kurumsal vasıtalarla sağlanabileceğini, büyük güçler ve bütün devletler arasında somut siyasi ilişkilerin de gerektiğini, gerçeğin ise bir büyük güç ya da onun bir korumasına karşı güç kullanımına müsaade etmemiş olduğunu gösteriyor.

Teşkilatın kurduğu olağanüstü kuvvetler, siyasi durumun icabına göre ya Güvenlik Meclisi yahut Genel Kurul tavsiyeleri ile kurulmuşlardır. Genel Kurulun kabul ettiği uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin tavsiyeler, zorlama tedbirlerinden olmayıp, tavsiye niteliğine haiz olup üyeleri hukuken bağlanamakla beraber, üyeler bunların bağlayıcılığını kabul etmişlerdir. Barışın korunması amacıyla kurulan bu güçler, karışıklık çıkan bölgelerde, B.M. Teşkilatının, dolayısı ile de uluslararası toplumun, bölgedeki fiziki mevcudiyetini göstermiş olurlar. Bu nedenden ötürüdür ki, ulusal güçler düzeyinde silahlı kuvvete ihtiyaçları yoktur, büyüklük ve yapıları kendilerine tanınan göreve göre değişkendir... Açıklamalarımızda da görüldüğü üzere, bunların bir bölümü sınırlı askeri gözlemciler olarak faaliyet gösterip gözlem ve bilgi ile görevlendirilmiştir. Örneğin B.M. Lübnan Gözetim grubu GONUL gibi, bir bölümü ise silahlı güç olarak kullanılmak üzere kurulmuştur.

Uluslararası barış ve güvenliği korumakla görevlendirilen bu güçler geçici bir dönem için kurulmuşlardır, görevlendirilmiş oldukları uyuşmazlık bir çözüme ulaşamamış ya da çözümün uzamış olduğu halde, mali sorun yaratıcı bir tarzda kurumsallaşırlar.

B.M. Teşkilatında, güvenlik sisteminin işlemesindeki bu buluş, Genel Kurulun "Acheson tavsiyesi" ile harekete geçmiş olmasından kaynaklanmış ve bu konudaki ilk girişim Süveyş meselesinde uygulanmış olup, bundan sonra kurulan B.M. Güçlerine emsal teşkil etmiştir: İlgili tarafların rızasına dayanmış olmak, zorlayıcı bir işlevi bulunmamak.

Teşkilatın olağanüstü kuvvet kurarak müdahalede bulunmak politikasında, Süveyş olayında kurulan güç Genel Kurul, Kongo, Kuveyt meselelerinde ise Güvenlik Meclisi kararları ile gerçekleştirilmiştir. Güvenlik Meclisi tarafından bir kuvvetin kurulması, Genel Kurulun bu konudaki davranışı kadar eleştirilere neden olmaz, tek karşılaşılabilecek zorluk, bu çözümün B.M. Andlaşmasında öngörülmemiş olmasıdır...

Düzenleyici ve önleyici görevi yerine getirmek üzere kurulan UNEF ve ONUC gibi güçlerden UNEF, silahlı çatışmaya giren taraflar arasında çıkabilecek çarpışmalara engel olmak, ONUC ise bir devletin iç düzenini yeniden kurmaya yardım amacı ile kurulmuştur. Kore'de kurulan kuvvetin amacı "mütecavize karşı" zorlama tedbirleri almaktır. UNFICYP'un ise askeri faaliyetleri kendisinden öncekilerden daha geniş tutulmuş, Ada'nın neresinde olursa, çıkacak çatışmayı önleyecek, çatışma halinde taraflar arasında bir tarafsız bölge meydana getirecek, ateşkese nezaret edip, insancıl yardıma katkıda bulunacak ve siyasi duruma müdahale edici davranışta bulunmayacaktır⁴⁶. Irak'a karşı Güvenlik Meclisi kararı ile kurulan çok uluslu güç ise Irak'ın tespit edilen tarihte Kuveyt'ten çekilmemesi halinde,

46) Jale CİVELEK: *Uluslararası İnsan Hakları Hukuku*, 1984, Marmara Müşavirlik, İstanbul s. 152-155.

Meclis kararlarının uygulanması için Kuveyt ile işbirliği yapan ülkelere her türlü aracın kullanılmasına izin verildiği için kurulmuştur. Körfez krizinde Meclis, kırk seneden beri mevcut en zor tedbirleri kabul etmiş, işgali kınamış, askeri alanda tahahütlere girişmiş, dolayısı ile bugüne kadar alışılmadık bir uygulamada bulunmuştur. Körfez Krizi B.M. Teşkilatı bakımından yeni bir dönemi vurgulamış oluyor. Doğu-Batı çatışmasının sona ermiş olması, B.M. Teşkilatını kriz dönemlerinde etkileyen ve felce uğraması haline son vermiş oluyor. Bir davranışın sürdürülebilmesi için Meclisin daimi üyeleri arasında asgari birliğin sağlanmış olması gerekiyor, bugüne kadar uyum en düşük düzeyde, diğer bir deyişle en küçük ortak payda üzerinde idi.

B.M. Teşkilatının barışın ve güvenliğin korunması amacıyla kurduğu kuvvetleri Genel Kurul ve Güvenlik Meclisinin yan organları olarak kabul etmek de mümkündür. Andlaşmaya dayanılarak ve o ülkenin onayını da aldıktan sonra gönderilen bu kuvvetler, Teşkilatın yetkili organlarının kararlarının gerçekleştirilmesine çalışırlar. Buldukları ülkenin iç işlerine müdahale yetkileri olmayan bu güçlerin, "meşru müdafaa halinde" silah kullanacakları öngörülmüştür. Bu güçler tamamen uluslararası nitelikte olup Teşkilat ile bütünleşmişlerdir. Uygulanış programları, kuruluşlarına müsaade eden organın kontrolünde (Genel Kurul veya Güvenlik Meclisi), Genel Sekreter tarafından gerçekleştirilirler, kumandanını B.M. Teşkilatı tayin eder, güçlere birlik gönderen ülkeler yetkili organ ile çağrıda bulunan devletler arasında akdedilen anlaşmalarla tespit edilirler. 1956 senesinde tespit edilen ilkeye göre, Güvenlik Meclisi daimi üyelerinden bu güçlere askeri birlikler verilemez olmasına rağmen, B.M. Kıbrıs Barış Gücüne İngiltere, Lübnan için kurulan güce ise Fransa askeri katkıda bulunmuşlardır...

Her iki organın da uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına yönelik kabul ettikleri tavsiyelerde, Andlaşmanın hangi hükmüne dayanıldığını gösteren açık bir husus bulunmadığından, kabul edilen tavsiyelerin hukuki dayanağı tartışma konusu olmuştur ve hukuken de bu metinlerin tesirliliğine etkisini göstermiştir.

Güvenlik Meclisinin barışın korunması alanındaki yetkisinin veto nedeniyle iyi işleyememesi sonucu Genel Kurula bu konuda yetkisinin devredilmiş olması, pek yeterli bir çözüm olmamıştır, zira çok sayıda devletin tavsiyeyi oylaması yeterli değildir, gereği miktarda mali desteklere de ihtiyaç vardır⁴⁷.

B.M. olağanüstü durum kuvvetlerinin uluslararası barış ve güvenliğin korunmasındaki başarıları ise, Teşkilatın üyelerinin alınan kararlara uydukları ölçüde gerçekleşmiştir. O halde uluslararası barışın gerçekleşebilmesi hukuki ve kurumsal vasıtaları yanında aynı zamanda, büyük güçlerin kendi aralarında olduğu kadar diğer devletler arasında sağlanan somut siyasi ilişkilere de bağlıdır.

47) *Jale ÇİVELEK: Devletlerarası Teşkilatlar, Marmara Müşavirlik, 1986, İstanbul s: 152-159.*